

Борислав Д. Целатовић
ПУТОПИС ОД ЋУПРИЈЕ ДО СКАДРА

Ћуприја, 2018

БОРИСЛАВ Д. ЦЕЛАТОВИЋ

**ПУТОПИС ОД ЋУПРИЈЕ ДО
СКАДРА**

Народна библиотека "Душан Матић"
Ћуприја, 2018.

Издавач

Народна библиотека „Душан Матић“
Ћуприја

За издавача

Љиљана Ђорђевић
директор Библиотеке

Уредници

Александар Ранчић
Маша Дудић
Ивица Попадић

Штампа

Техностил
Ћуприја, 2018

Тираж
300

РЕЧ УРЕДНИКА

Поводом сто година од завршетка Првог светског рата, Народна библиотека “Душан Матић” објавила је путопис Борислава Д. Целатовића “Од Ћуприје до Скадра”. Путопис је настао 1915. године и сада је први пут доступан најширој јавности.

Овај путопис је историјски документ који сведочи о судбини и страдању обичног, малог човека у Великом рату. Сваки рат је у свом безумљу и разорној сили велики зато што са собом носи огромну патњу и страдања. А сваки човек, који доживи ту несрећу да искуси рушилачку снагу рата, постаје велики ако се у свакодневном животу, у односу према себи и другима, определио за очување људског достојанства.

Значај Целатовићевог рукописа за историју Ћуприје и Србије први је препознао Синиша Ивановић, професор српског језика и књижевности у ћупријској Техничкој школи. Професор је уз помоћ групе ученика Техничке школе 2009. године прекуцао рукопис и укоририо га, а 2014. године дао је Завичајном одељењу Библиоте у Ћуприји.

Првобитна идеја била је да се књига “Од Ћуприје до Скадра” објави 2015. године, на стогодишњицу настанка путописа. Наш књижевник и академик Драгослав Михаиловић препоручио нам је за писца предговора ове књиге Драгољуба Живојиновића, академика и професора историје на Филозофском

факултету у Београду. Професор Живојиновић је прихватио нашу молбу да напише уводник и у пролеће 2015. године написао је предговор путописа и доставио га нашој Библиотеци. Овај предговор је вероватно био последњи писани рад једног од најзначајнијих српских историчара из друге половине XX века јер већ почетком 2016. године академик Драгољуб Живојиновић је преминуо.

Из финансијских разлога књига није изашла из штампе 2015. године, већ смо њено објављивање одложили за 2018. годину када обележавамо један век од потписивања примирја у Великом рату.

У књизи "Од Ћуприје до Скадра" верно је пренет рукопис Борислава Д. Целатовића, без правописне редактуре. Путопис је сведочанство о једном времену и из тих разлога објавили смо га у изворном онлку, онако како га је Целатовић читким рукописом и писао.

Ова књига је од изузетног значаја, најпре као оригинални допринос Народне библиотеке "Душан Матић" у обележавању стогодишњице од краја Првог светског рата, с једне стране, и, с друге стране, свима нама, потомцима учесника у том рату, објашњава и употпуњује наше знање о једном од најтежих периода у историји српског народа.

Александар Ранчић

ПРЕДГОВОР

„ОД ЋУПРИЈЕ ДО СКАДРА“

ПУТОПИС БОРИСЛАВА Д. ЦЕЛАТОВИЋА

Пре неког времена драги пријатељ Драгослав Михаиловић, угледни писац и академик, упитао ме је да ли бих могао да напишем предговор за сачуване ратне белешке Борислава Д. Целатовића, угледног трговца из Ћуприје. С обзиром на малобројност сачуваних сведочанстава ове врсте, радо сам прихватио понуду. О томе сам обавестио директора Народне библиотеке „Душан Матић“ у Ћуприји, у чијем поседу се рукопис налази. С обзиром на фрагментарност сачуваних белешки, затражио сам неке податке о Целатовићу, како бих могао да читаоце упознам са писцем „Путописа“.

Борислав Д. Целатовић (1887-1968) рођен је у Њуприји, где је провео највећи део живота. Био је најстарији син својих родитеља, Димитрија и Анке. Основну школу завршио је у родном граду, а средњу и вишу Трговачку школу у Београду. Био је зналац више страних језика (немачки, француски, грчки, италијански, чешки, влашки). Иза себе је оставио двоје мушке деце.

Породица Целатовић је очигледно располагала значајним материјалним средствима. Борислав се бавио трговином у родном граду, у коме је временом стекао значајну имовину, међу којима и две трговачке радње. Након Другог светског рата, власти су национализовале Целатовићеву имовину, што га је присилило да се бави пољопривредом, како би преживео.

Као имућан и образован човек, Целатовић је пратио политичка збивања у Србији и изван ње. Брзо је схватио да је рат био неизбежан и да се Србија суочавала са различитим и бројним опасностима. Занимљиво је да Борислав није забележио своје виђење будућих збивања.

Целатовић је своје стрепње, расположења, доживљаје, повлачење из Србије, боравак у туђини,

сусрете и разговоре са људима записао читким рукописом у свесци насловљеној „Путопис од Ћуприје до Скадра“. Свеска има укупно 151 страницу. Рукопис је прекуцан и може се пратити упоредо са писаним текстом. Целатовић почиње да бележи догађаје и приказује своје виђење рата 21. октобра/3. новембра, а завршава 14./27. децембра 1915. године.

Некад ради личне потребе, а често из очајања, појединци, писмени, а некад и они који су једва били у стању да напишу неку реч о себи у тешким тренуцима, стављали су на папир, обично у свеску, календар или нотес своје утиске о збивањима која су доживљавали у Великом рату. Некада су писали о повлачењу, смештају, храни, за себе и коње, гладовању, пријатељима и рођацима које су сретали током путовања. Појединци су детаљно описивали крајеве, села и вароши кроз које су пролазили или су се у њима задржавали. Посматрали су војску, често у расулу, што је изазвало жалосне коментаре, рањенике и болесне, гладне и лишене помоћи; описивали су појединце који су Арбанасима продавали оружје и давали свој веш за комад хлеба или проје. Једном речју, описивали су видове пораза, повлачења, беде, страдања на путу до спасења на Јадранској обали.

„Путопис од Ћуприје до Скадра“ Борислава Целатовића, приказује такође тужну слику народа и војске у повлачењу, као и све оно што их на том путу прати. Ипак, Целатовић није спадао међу оне који су се мучили да добију комад хлеба, конак и задовоље друге потребе. Целатовићево повлачење било је олакшано новцем којим је располагао у значајним износима. Њиме је куповао храну за себе, пратњу, коње, плаћао смештај у кућама, па чак и у хотелима где их је било. Целатовић је на путу сретао бројне рођаке, кумове, познанике, пословне партнере који су због несташице новца (сребро, злато) били у великим невољама. Свугде су се тражили метали, а одбијао папирни новац. Како је пут дуго трајао тако је несташица метала била све приметнија. Лука спаса чинила се недостижна. Целатовић је давао новац многим без услова и рокова повраћаја, плаћао ручкове и вечере где су се они могли добити, куповао месо; од домаћица је тражио да му спреме храну коју је желео, за шта би платио. Бринуо је о смештају коња и пртљага. Другим речима, располагао је значајним свотама новца. Није забележио да ли су они који су преживели рат и вратили се својим домовима вратили позајмице.

Није могуће утврдити како и када је Целатовић сачинио свој „Путопис“. Нигде не спомиње да је водио белешке или описивао збивања у тренуцима

њиховог одвијања. Тешко је претпоставити да је све појединости које је преживео на том путу, а њих је било безброј, могао упамтити и касније у миру преписати. У питању су многа места кроз која је пролазио и људи које је сретао. Могуће је претпоставити да је најважније догађаје забележио на парчићима папира, па је након повратка у Ћуприју могао да, читајући их, реконструише по памћењу. Писао је лепим, читким рукописом, што се не би могло догодити док се аутор налазио у сталном покрету и немирима. Краљ Петар I Карађорђевић (1844-1921) водио је дневник свакодневно. Уписивао је све што се догодило током дана, правио трошковник, описивао крајеве кроз које је пролазио. Оставио је упечатљиве ликове људи – Срба, Арбанаса, Италијана, странаца. Писао је свако вече ситним, једва читким рукописом, када би му људи из пратње обезбедили какав-такав смештај у некој арбанашкој кући уз ватру и неку вечеру (проја, качамак).

За разлику од Краља Петра, Целатовић је настојао да на столу буде увек месо, печено пиле, свињетина, говедина, ракија, вино и друге ђаконије. За то је плаћао. Краљ Петар је био дијеталац, а уз то и старији човек. С друге стране, Целатовић је био гурман, а уз то далеко млађи и здравији. О краљу Петру је бринула његова пратња, док је Целатовић

сам обилазио пијаце и распитивао се код домаћина да ли има пиле или месо за продају. Између двојице постојала је велика разлика: Џелатовић је трагао за храном, сигурним кровом над главом, смештајем за коње, што са Краљем Петром није био случај. Краљ Петар је вечерао оно што су му ађутанти припремили, преноћио у кућама које су му они такође пронашли, а увече је писао свој дневник. Једном речју, млађани Џелатовић је вазда био у потрази за друштвом, добрим залогајем и пићем.

Двоје избеглица, краљ Петар и Џелатовић, превалили су исти пут и прошли кроз сличне прилике и невоље. Краљ Петар је пошао из Тополе, а Џелатовић из родног града. Путовали су кроз Србију, прошли Косово, Црну Гору и Албанију. Српски владар је због ранијих неспоразума са својим тастом, краљем црногорским, избегао, упркос позиву који је добио, да уђе на територију Црне Горе. Скадар им је био заједнички циљ. Ту су им се путеви разишли: краљ Петар је прешао у Италију, а одатле у Грчку, док је Џелатовић намеравао да пође у Швајцарску.

Писац почиње да описује збивања у Ћуприји, пуној војске која се повлачи, опажа расположење народа, узбуђење, припреме за одлазак, нервозу, страх, све што је било приметно међу народом. Занимљиво је да Борислав не спомиње своју супругу,

уколико је тада већ био ожењен. Као педантан човек, сам ставља своје ствари у сандуке, који остају у његовој кући. Са собом носи најнеопходније, укључујући знатну количину златног и сребрног новца. Повлачи се заједно са војском и комором. Пред полазак на пут Целатовић се добро опскрбио храном. „Узнем један бут отсечен и спакујем га са лебом у сандук испод сица“, писао је. Ту су биле и друге ђаконије, као погача, сир, кајмак. Ту се нашао и цак брашна. Забележио је да је на друмовима била велика гужва, да су путеви били закрчени. Све то време изнад њих су летели немачки авиони. У Параћину се срео са кумовима и родбином. Путовало се полако, разговарало много, а јело често. На тај начин, пише, лакше су се подносили кварови на колима, невреме, киша и друге непогоде. Све то било је зачињено пуцњавом која је долазила са разних страна. Хране је још увек било у изобиљу. Уз све сметње, колона кола са путницима кретала се према Појатама, Сталаћу и Ћићевцу и стигла је до Крушевца. Путујући на тај начин колона кола пролази кроз Ћелије и Блаце. Тамо где је постојала кафана, путници су тражили да се припреме паприкаш, кисела чорба и други специјалитети.

Борислав је на пут повео и два послушника, Лазу и Љубу, који су се бринули око кола и коња, њиховом смештају и храни. Борислав се бринуо о

исхрани, смештају и удобности путника. Како се време смењивало, час сунце, час киша, путеви су били раскаљани и пуни воде, по којима се тешко кретало, а коњи брзо замарали. Без обзира на невоље на путу, кола су се кретала преко Блаца, Куршумлије, моста на рекама Топлици и Косаници. У Куршумлији су преноћили, одморили коње и добро их назобили. Борислав је уз пут сретао многе познанике, родбину, пријатеље и пословне партнере. Са свима се јело и пило, па пут није ни био толико тежак. Кретали су се долином Бањске реке са циљем да стигну у Приштину. Коморе и кола су сваким даном постајали све дужи, а тиме и гужва на путу. Борислав је одржавао везе и са појединим јединицама српске војске и од њихових официра сазнавао шта се догађало на фронту. Пут се кретао равницом, али се понекад пењао на велике узвишице, што је стварало посебну бригу због коња и њихове снаге да издрже. У сусретима са познатима, делио им је хлеб и уз хлеб како би преживели. Крећући се и одмарајући, дошли су на границу Старе Србије. Са тугом се осврнуо иза себе и забележио: „наша мила и лепа Отаџбина остаје, ко зна кад ћемо се у њој вратити“. Пут се настављао до Подујева, прешли су реку Лаб и 26. октобра у поподневним сатима стигли у Приштину.

У Приштини се сјатио силан свет, међу њима и многи Бориславови познаници. Ту је сазнао да Бугари напредују. Наредног дана /27 Фторник/ пут се наставио ка Вучитрну. Сцена је свуда иста – коморе, кола, волови. Посетили су Муратово тулбе, а у 15 часова по подне стигли су у Вучитрн. Пошто су преноћили у Вучитрну, наредног дана су наставили пут ка Митровици, где су стигли око поднева. И ту је слика иста. Град је препун кола, комора, људи. Радње су празне. Ништа нема да се купи, хлеба и храна недостаје, а народ галами гладан тражећи храну. У Митровици су провели читав дан (30. октобар), разгледајући варош и народ који је пристизао са свих страна.

Понеки сусрети у Митровици били су неочекивани и помало забавни. Борислав је 2. новембра посетио Војну станицу, са намером да наплати неке дугове које је војска код њега раније направила. Ту је сретао многе пијане коморције. Од сталаћке станице, где су натоварили три бурета коњака (Кампас) непрекидно су пили, све до Митровице.

Бежанија из Митровице била је још тужнија. Трећег новембра Борислав је одлучио да наставе пут ноћу, како би избегли гужву. На путу су срели „Наше јадне изнемогле регруте са штаповима иду у

двојне редове“. Ту је срео и свог пријатеља Ацу Новаковића, који му је рекао да се они крећу према Битољу. Четвртог новембра, по великој киши кренули су на пут, у неизвесност. На путу поново наиђоше на исцрпљене регруте, који су падали од изнемоглости покрај пута и ту остајали да умру. Борислав је записао да је регрут „пао као невина жртва без циља, овај цвет младости угашен је јер нема ко да се стара о њему“.

Поред изнемоглих младића, Борислав запажа аутомобиле који су закрчили пут, вуку топове и праве велики метеж на путу. Мало даље, „на жалосном Косову“ види преврнуте аутомобиле са поломљеним осовинама остављене поред пута. Његов опис стања у Приштини вреди забележити; „полако идући дођем до средине вароши, али даље ни маћи, од 1 ч до 4 нисам могао даље. Свако жури, свако бега, коњи уморни, покривени почеше да дрхћу од ладноће, а мени је било то, само ја знам, тј и срце ми дрхће од ладноће јер сам сав мокар...“.

Петог новембра Борислав је одлучио да настави пут ка Призрену. Међутим, пут је одлагао због несташнице хране за људе и коње. Појединци су се разболели пошто су били на киши и хладноћи претходних дана. Није било времена и услова за било какво задржавање и лечење. Деветог новембра

свануо је дан са топовском пуцњавом са свих страна. Немци, Аустријанци и Бугари су претходног дана заузели Подујево. Одлагање није било могуће. Из команде је Борислав добио вест да се одмах креће, пошто је пуцњава постајала све јача. Борислав није знао куда ће; помишљао је на Солун, али то није било могуће. Све је било у расулу – војска бежи, рањеници су стизали, што је све стварало још већу узнемиреност. Лешеви мртвих коња, кола заглављена у блату. Пошто су се некако извукли из блата, прикључили су се артиљеријском батаљону. Уз њихову помоћ стигли су у Коморан Хан тек после поноћи. Ту су имали шта да виде – комора растурена на све стране, ватре које су војници запалили да би се огрејали у хладној ноћи.

Наредног дана, 10. новембра, Борислав са својом групом кренуо је, по хладном времену према Кијеву. На путу поледица, коњи су се клизали; на узбрдицама је било тешко проћи. На путу је војска, покушавајући да извуче тешке француске топове, направила велики застој и спречила остале да наставе пут у непознато. Док су се официри и војници надвлачили око топова, Борислав је одлучио да крене према Лапушнику. Иста невоља их је пратила и наредних дана, пошто су рђаво време и тежак терен представљали велику сметњу и успоравали кретање. Борислав је стално морао да

плаћа гоничима волова да извуку кола и коње из блата у које су упали. На путу за Кијево, сазнао је да су Бугари заузели Призрен и кренули према Ђаковици. У току вожње стигли су у село Црнолук, где је приспео и штаб Тимочке дивизије I позива. Ту је Борислав срео свог зета Чеду Илића. Тражио је од њега савет да ли да кола уступи Тимочкој дивизији за превоз рањеника. Није прихватио Илићев савет, било му је жао да остави кола и да пут настави јашући. На путу ка Кијеву видео је „силну муницију топовску, разбацане гранате и сандуке са пушчаном муницијом“. Како се пут настављао таквих сцена било је све више. Било је жалосно гледати Борислава прекривеног блатом, мокрог и смрзнутог. наредног дана стигли су у Кијево. Ту је одлучио да остави кола, пошто им је претходно скинуо точкове, и наставио пут јашући. Приметио је како су Арбанаси куповали робу од војника и скупљали муницију, где су је затекли.

Дванаестог новембра Борислав и његови пратиоци стигли су у Дреницу, где су провели ноћ у Војној станици окупљени око ватре. У селу је купио јагње и кокошку, које су преко ноћи испекли на ражњу. У договору са официрима Косовске дивизије, одлучио је да иде у Пећ. У Дреници су скували пасуљ за ручак „жељни смо куваног јела“, писао је

Борислав, „одавно од када смо отишли из Вучитрна...“.

На видику су биле црногорске планине покривене снегом. То су била нова искушења за већ исцрпљене путнике. Прва препрека на путу била је долина Црног Дрима препуна воде, баруштина, блата, леда. Тек кад је дошла понтоњерска чета могли су да пређу непроходне баре. Пошто су прошли ту препреку, Борислав се надао да ће даље путовање бити лакше. Али, узалуд, постајало је све теже. Наставили су да се крећу по њивама, ливадама, газећи воду и блато. Тада су се први пут чули протести војника, уз псовке против краља Петра и Николе Пашића, и од официра који су их предводили. На путу су сретали Црногорце које су питали колико је далеко Пећ. Тек у вечерњим часовима 14. новембра, преморени, гладни и озебли дошли су у Пећ. Потрага за смештајем била је узалудна, све је било заузето, било од официра, било од цивила. Борислав је изгубио сваку наду да ће се одморити и наспавати у некој топлој соби. Али, узалуд. Одлучио је да спава у штали дивизијских коња. Ту је сместио коње, а он је направио лежај на тавану, на даскама, и ту провео ноћ.

Наредног дана, 15. новембра, Борислав се распитивао по вароши где би могао да добије једну

собу, уз награду од 20 динара. Коначно сместио се код једне старије жене, огрејао се и тражио да му скува пасуљ за ручак; неки дечко је донео дрва да се соба угреје. За то је платио 5,5 перпера. Али, хлеба за ручак није било. Ипак, било је качамака. После ручка легли су да спавају, пошто су купили сено за коње. У међувремену пили су ракију да би се угрејали, а касније и вина да би се успавали. Све се могло наћи ако је било новца, а Борисав га је имао.

У Пећи су остали три дана. Срели су много познатих. Ту је сазнао и за предлог војводе Живојина Мишића да се пређе у офанзиву против нападача. Његов предлог био је одбијен. То је значило да се повлачење настављало преко Црне Горе и Албаније, до изласка на обалу. Током три дана Борислав се побринуо да се купи брашно, сланина и умеси и испече хлеб. У граду су се стално чуле експлозије муниције и граната, а пуцало се са свих страна. У штабу III армије Борислав је сазнао да ће се војска повлачити у два правца: једна колона ће ићи преко Чакора, а друга за Андријевицу. Ту је одлучио да крене према Андријевици и Подгорици. Где год да се окренуо видео је гомиле војника и народа како уништавају муницију и оружје, брашно су делили или уништавали да не би пали у руке непријатељу. Наредни дани прошли су у кретању по околним брдима, уским стазама, тражењем смештаја за одмор

људи и коња. Ходајући дођоше пред Рожај, пун лешева војника које су „убили Арнаути“. Без одмора, група је наставила пут. У селу Колич сместили су се у хану једног Турчина, где су добро вечерали и преспавали. Двадесетпрвог новембра приспели су у Беране, где су купили ракију и вечерали код једног Србина мухамедове вере. У Берану су нашли собу и смештај за коње. Радознали Борислав искористио је дан да разгледа Беране, сиђе на Лим и испита како ће сутрадан прегазити реку, пошто је мост био уништен. Остатак пута до Подгорице био је лаган у поређењу са преласком Косова. Клима је била пријатнија, храна се могла купити од сељака, као и воће. Успут је куповао храну и сено за људе и коње, свраћао у кафане или месне команде поред пута, где би попио кафу или скувао чај.

У Андријевици је срео много познаника и пријатеља. Сви су били жељни разговора и вести од куће, очекивали одлуку команде дивизије да наставе пут. Поред њих су пролазиле коморе, санитетски вагони, медицинско особље, војска. „Силан свет бежи са товарним коњима“, пише Борислав, „војска стиже све више и више, војници гладни, поцепани, каљави иду на пут у купе по нешто да једу“. У разговору са познаницима и пријатељима, Борислав говори како ће из Албаније да иде у Швајцарску. Јашући на коњу и ходајући пешке путници су били

сведоци уништавања оружја, муниције, запаљене робе, изломљених кара, топова које су сурвали у дубоке провалије. Није их било могуће извући. У даљини су се чуле спорадичне експлозије и пуцњава. Борислав се чудио „како се руши имовина што смо је крваво стекли; одједном је уништавамо и остављамо за навек мртво“.

Пут од Берана до Подгорице био је лакши, кретало се лагано, уз пут су стајали и одмарали коње; Борислав и пратња куповали су од сељака ракију и њом се окрепљивали. У даљини се назирала Подгорица. То је било велико охрабрење, подстицај да се издржи још неколико часова. Коначно, у 15 часова по подне, 26. новембра група уморних путника стигла је у град на Морачи. Борислав бележи „толико сам уморан да само што не паднем као свећа“. Прешавши Бистрицу нашли су стан и смештај за коње. Гладни и жедни отишли су у град да вечерају. Нашли су хотел „Европу“ и ту скромно вечерали уз цену од 4 перпера. Спавали су као заклани. Наредног дана ујутро Борислав је пошао у варош да тражи познанике. Нашао је више њих, а потом су пошли до варошке пијаце да виде шта се продаје. Као што се могло очекивати храна је била скупа: сланина 1кг 8 перпера, сир 6, кајмак 8, кромпир 2, пшенично брашно 3 перпера. Закључио је да је једино месо јефтино, иако му није навео цену.

Наредних дана излазили су у град, где је Борислав срео друге своје пријатеље и познанике. Како је војска пристизала у град тако су и цене хране све брже расле. Борислав је за коње купио 60кг кукуруза који је платио 132 динара. Дани су пролазили, а боравак у Подгорици се продужавао. Војске је било све више, стизали су болесни и исцрпљени. Првог децембра Борислав је читав дан провео у граду тражећи неке јединице у нади да ће наћи неког свог рођака. Најзад, нашао је свог кума Радована Радосављевића, коме је дао 100 динара, пошто је остао без новца, и неколико познаника из Пећи. И наредних дана сретао је познанике.

Тих дана вршиле су се припреме за одлазак трупа у Скадар. Како у њему није могло ништа да се купи, Борислав је морао да набави све што је било потребно за људе и коње. Газдарица је испекла четири велика хлеба и скувала месо. Потом је позвао поткивача да поткује коње. Трећег децембра група је кренула, пошто су се снабдели неопходном храном за себе и коње. Истог дана прошли су Хум и Тузи. Ту су купили сира. Уз пут до Скадра делио је хлеб онима који су били гладни. Потом су преко Хума и Кастрата наставили пут ка Скадру. Пут је био рђав, а време кишовито и хладно. Коње су натоварили свим што су имали како би лакше ходали. Због честих

киша на путу су се стварале баре које су често ометале нормални ход људи и коња; морало се газити у воду да би се преко њих прешло. Лешева је било на све стране. Уз пут су наишли на комору III армије, и код њих су преноћили и осушили одећу. У неком селу су нашли ракију да се мало окрепе, али није било сена да нахрани коње. На путу им се испречио један порушени мост, који су прешли, док су коњи прешли преко воде.

Пут је често био закрчен коморама, коњима, пешацима, колима са много жена и деце. Читаво кретање било је споро, са честим заустављањем и краћим одмарањем. У вечерњим часовима ватре су гореле на све стране што је читавом крају давало аветињски изглед. Док су се кретали поред њих је прошла II Тимочка дивизија. Целатовић је и даље делио хлеб и новац познатима који су остали без икаквих средстава. Због исцрпљености и глади теглећа стока (волови) почели су да падају мртви; војници су их одмах клали и делили месо, које су касније пекли на логорској ватри, јели и тако заварали глад. Време је било мрачно, са облацима који су доносили кишу, па је одећа (униформе) била стално влажна. То је стварало осећај сталне хладноће. Целатовић је са собом носио цакче са потковима и ексерима, које му је служило и као столица. У кратким тренуцима кад је дремао, сањао

је сестру у црнини, што га је уплашило. Био је забринут јер је све више коња и волова било исцрпљено и на издисају, а сено није могао нигде да купи и нахрани стоку. Кад би се нашли на неким пољанама и кад није падала киша, Целатовић је пуштао коње да пасу, махам опало лишће и траву. У једном селу успео је да купи стог сена који је платио 140 динара. Забележио је да му је тога дана била слава, СВ. Никола, када је заплакао. Од мало пројиног брашна направили су качамак, од закланог вола скували су месо, а он је отворио сардину са парадајзом коју је носио из Ћуприје. То је било славско вече, после чега су сви поспали у шатору.

Наредног дана прати их киша, муње, громови, силна вода по путу; исцрпљени појединци нису били у стању да наставе кретање. Уз пут су видели силну српску стоку која је била растурена по равници, једва је жива, не може да се креће због исцрпљености. У селу Хуму дочекала их је јака киша, а Целатовић је, упркос умору, пошао да по селу тражи сено. Капетан Пекарске чете Шумадијске дивизије понудио је уморном Целатовићу да он оде по селу и тражи сено и преноћиште. Ништа од одмора није било. Целатовић је био мокар до коже, тресао се од зиме. Крећући напред ушли су у село Копник, где су нашли шталу за коње и једну собу за осам људи. Упалили су ватру на оцаку, па су се скинули и

сушили своју мокру одећу. Ту им је домаћин скувао пилећу чорбу, а купили су и двадесет оброка јечма, за које је платио 20 динара у металу. Била је то сцена која се ретко виђа. Пише Целатовић: „Пошто смо вечерали изађем и обиђем коње, Лаза и Љуба су спавали у штали код коња, а ми у соби на патосу, прострте асуре, покрили смо се ћебадима и мокрым капутима и шињелима; ватра гори, у оцаку два церова пања, ноге смо пружили ка ватри“.

Кад су ујутро устали газда их је понудио чајем; платили су му за храну, зоб, собу и шталу. Напољу их је поново дочекала киша, али пут се настављао, а читаве колоне људи кретале су се према Скадру. Мучне сцене су се смењивале како се колона кретала; најтежа су била поља на којима су лежали умрли војници које нико није сахранио, поједини лешеве били су у фази труљења. Истог дана 8/21 . децембра дошли су до српског села Врака, које се налази у близини Скадра. У селу се налазила читава Тимочка дивизија; међу војницима је било неколико Целатовићевих познаника из Ћуприје. Сусрет између пријатеља био је срдчан и искрен. Ћупричанин (Добривоје Пекљавина) био је без новца, па му је Целатовић дао 100 динара. Пут се настављао ка Скадру, каљав, воден, препун војске која се улогорила на ивици града. По доласку у град, војници Обласне управе су Целатовићевој групи

нашли смештај код неког Турчина. Претходно су у граду вечерали, попили који коњак. Кад су дошли на конак, Турчин им је показао собу у којој није било кревета ни покривача, само четири зида и под од дасака. Путници су тражили неки душек, али су уместо њега добили две сламарице. Тако су мокри, смрзнути и обучени легли да спавају. Пошто су провели ноћ, пошли су да траже удобнији смештај. Нашли су га, али опет да спавају на патосу.

Нестрпљиви Целатовић је у варош отишао да тражи пратиоце. Нашао их је и довео у своју собу, где су се огрејали и сместили коње. Напољу почела зима, а они влажни и вашљиви. Грејали су се на ћумуру, сушили веш и требили ваши, да би на крају, преморени заспали. Ујутру су упалили мангало за који су купили дрвени угаљ. Скадар је ипак могао да Целатовићу понуди нешто више од убоге сиротиње планинских села кроз која су дуго пролазили. У првој апотеци коју је видео у граду купио је флашу коњака. Окупљали су се у кафани „Зета“, где су пили коњак и чај, разговарали и стварали планове. Повремени налети аустроугарских авиона прекидали су ове разговоре, тражећи заклон од бомби које су падале. У тим нападима је погинуло неколико Целатовићевих познаника.

Целатовићева радозналост вукла га је на разне стране града. Тражио је храну, пиће, пријатеље, обилазио локалну пијацу и бележио цене појединих артикала. Литар вина 8 динара, ракија 6 динара, кукуруз 8 динара, пројино брашно 2,4 динара, пшеница 5 динара, хлеб килограм 6 и 8 динара, празилук 0,20 пара. У тим обиласцима града запамтио је различите сцене: уморни, гладни људи, бледи, испијени који нису имали новца да купе макар минимум хране да задовоље своје потребе, стајали су непокретни и немоћни. На пијаци је видео до тада најтеже сцене: „војници изнели на пијацу кошуље, гаће, ципеле, копоране, гуњеве, такорећи све личне ствари не би ли за њих могли да купе мало хране“. То га је дубоко потресло.

Најзад, требало је решити једну велику бригу. Добити од комисије Врховне команде потврду да ли је био способан за службу у војсци или неспособан због слабог здравља. Од тога је зависило да ли ће остварити своју намеру да пођу у Швајцарску. Чекали су да комисија почне са радом.

Излагање се прекида 15/28. децембра 1915. године. Нема ни речи о комисији, резултатима прегледа и даљим плановима. Остаје нејасно да ли је Целатовић стигао до Швајцарске или је са осталом војском био превезен на Крф, у Бизерту или Италију.

„Путопис“ не пружа никакве могућности за доношење било каквог закључка.

Целатовићев „Путопис од Ћуприје до Скадра“ представља, несумњиво, драгоцени прилог, сведочанство о оном што је доживео један човек и људи око њега на њиховом путу од Ћуприје до Скадра. Мало је тако опширних текстова у досад објављеним дневничким забелешкама учесника рата и повлачења. Целатовић је у много чему био изузетан пример. Био је имућан, добро снабдевен, располагао значајним износима новца. Он није шкрт, већ тим новцем помаже своју пратњу, али и многе познанике и рођаке које је сретао уз пут, који су се налазили у великим невољама, без новца и хране. Плаћао је све готовим новцем – преноћишта, храну, оброке, сено, а зоб за стоку куповао је где је било могуће наћи је. Волео је да добро попије и поједе, али је био задовољан и луком и пројом, кад није било друге хране да се купи. Путовао је по непознатим земљама, а сусретао се и са различитим светом. Волео је своју земљу и било ми је тешко да посматра њено пропадање и нестајање свега оног што су претходне генерације створиле. О својим Ћупричанима се посебно бринуо – помагао их је новцем, саветима, подршком да издрже. Слично је било и са родбином коју је сретао, а некад и сам тражио, кад је чуо да су се налазили у близине. На

војне команде и њихова одељења ретко се ослањао, иако је волео да чује да се нека јединица или команда налазила у близини. То га је чинило сигурнијим.

Целатовић је прошао многа искушења, невоље и непријатности. Због тога се није жалио; био је окретан и сналажљив, радознао и поштен. Трошио је новац којим је располагао, чинило се у неограниченим износима. Никад није споменуо да му новац недостаје, да треба да штеди. „Путопис“ је у много чему јединствено сведочанство о човеку који је повлачење из земље примио разумно, трезвено. Веровао је у своје способности да преживи и у најтежим приликама. Захваљујући Целатовићу многи људи – Ћупричани, пријатељи, родбина – остали су забележени, а њихове животне приче биле су блиско повезане са његовом. Великог срца, дарежљив и брижан, Целатовић је помогао многим да лакше преживе патње повлачења из Србије и боравак у туђини.

Драгољуб Р. Живојиновић, академик

Борислав Д. Целатовић
(1887 - 1968)
Ћуприја

ПУТОПИС ОД ЋУПРИЈЕ ДО СКАДРА

Среда 21. октобар

Ћуприја, запаковао сам ствари књиге пренесем у дућан са сандуцима запаковано и оставим, дућан затворен наша војска пролази иде за Везирово брдо, јавља ми војник долазио код мене у соби и каже наредио мајор да траже те, саће он доћи, после мало време долази мајор Милан Јанковић и каже ајмо одма, ја сам послао ствари кући и још ми треба да купим и ракије, пошаљем момка Танче му није хтео дати, онда узмем флашу и пођем сам отиднем и замолим јер ми треба за пут, он нама кусур ја му оставим 10 дин и кажем када се будем вратио, вратиће ми кусур, одједном запрашта неки пуцањ јак, други још јачи, трећи пуцањ а то је бацање пропусти железничких мостова у ваздуху добијем ракију и пођем на прозору видим кума Талу поздравим се са њом, г. Симон начелником и пођем, један сељак дошо и тражи за 1000 дин папира и дам му, ту су дошле Савета, Савка и Газдарица од ње сам добио амове, пођем кући поздравим се са Саветом Савком и Газдарицом оно свима четворо грунуше нам сузе на очима под липом, пођем кући, комора закрчила пут у две колоне лево и десно, свратио код тече и тетке поздравимо се и Лаза пође са мном, дођем кући, кола стоје запрегнута, уђем у кујни и тамо стоји хлеба умешен за мој пут, заклана свиња ја узмем један бут одсечем и запакујем са лебом у

сандуку седишта сица и мајор долази, испекли меза доручак и умесили погачу, снајка ми да узмем и завијем да у путу једемо јер немамо времена да се задржавамо, сео сам у кола са мајором сео и отац потекао кола до преко моста пошто сам се опростио са свима кући поздравим се и са оцем и пођемо даље пут све више и више закрчен од коморе, стигнемо близу Параћина у том нас стиже Немачки аероплан и прође нас, ми стижемо у Параћину оставим код тетка Персе и цак брашна и отерамо кола на пијаци, дамо коњима зоб, ја се вратим код тетка Персе, седнем да се разговарам и дам јој 50 динара од једном видим напољу, кум Драгољуба и кума Мицу, дошли су са баба Евицом из Лесковца пошли за Ћуприју па им неки официр казао да немогу стићи до Ћуприје него да се врате и тако се вратили продужили пут за Крушевац са Драгољубом а баба Евица остала да отидне за Ћуприју доцније.

Полазимо из Параћина око 10 сати стижемо у путу Божу Видаковића и Миту Инжињера, договоримо се да мало одморимо коње са Ћокицом кочијашем, свратимо до једне куће станемо у Појате село, али тако јак ветар нисмо смели оставити коње знојне, већ окренемо кола и пођемо даље идући стигнемо до села Лозице ту пустимо мало штранке, дамо коњима сена, стигне нас Света, из Арсенала, испечемо мяса код кмета села лозице ручамо и пођемо дођемо у Сталаћ нађемо стан код јавне

бакалке купимо сира и свињског печења од неких
Пожаревљана вечерамо сви ја сам био са момком да
купим вина и донесем 2л г. Божа, Мита и Мајор
легну да спавају у соби а ја одем у колима пребацио
сам мушему преко обоја кола, коње уведем под
мушему и тако сам спавао тек од пола ноћи почне јак
пљусак киша да пада око 6 сати устанемо

полазимо у прелазу преко моста заглавим точак у шини железничкој продужимо пут за Крушевац пролазећи кроз Ћићевац видимо жене са железничке станице вуку брашно из вагона, дрва носе, гас у кантама и т.д. путујући у путу стигнемо Корду, и пођемо, пуцњава се чује на све стране са западне и северне тек по који пут и са источне. Стигли смо око 11 сати пре подне и одма одем код теча Токе обиђем и одем код тетке Славке поздравим се пођем у путу сретнем гђу Борисављевићу иду из Шапца, поздравим се и пођем одем код кола ту дође после подне Воја капетан, Никола Ђорђевић, Света Стошић, кум Пајкић, Паун капетан, Којић и одемо преко пута код једне гђе испече нам и кокошку, вечерамо ту сви и одемо да спавамо, спавао сам са колима, устанемо дође мајор и нареди полазак пошли смо у 7 сати пуцњава на све стране почиње дуел, на путу зауставимо кола поздрави се мајор са женом и продужимо пут, стижемо у Мајдево у 12 сати подне испечемо мяса седнемо пред кафаном у друштву са Марком Ђорђевићем, Перић из Рековца и т.д. у путу пролазећи кроз село Мајдево окренемо се десно и видимо како зграде стоје у планини као какав „лабуд“ то су двори попа Минића.

Пошто смо ручали пођемо даље у путу на све стране комора, вуку Годелове пећи мајор виче терај

десно и тако стижемо у Ћелије, у путу страшно блато, војници вуку муницију све запрегнути по 2-3 пара волова идући стигнемо близу Блаце, видимо с‘ леве стране наређане гомиле топовске и пушчане муниције разнога калибра који стоји на отвореном пољу без страже и откривена, киша тек што није капнула, стижемо у село комора закрчила све сокаке, мајор сиђе с‘ кола и запита гди је војна станица он оде тамо а ја причекам са колима на путу а раскрсница за Куршумлију – Ниш – Крушевац, долази мајор са још једним који иде да види стан у кафани и у кафани нађемо једну собу, коње сместисмо у штали. Лаза и Љуба остану да спреме коње а ја изађем у соби умијем се и сиђем доле да видим шта има за вечеру раније јер је силан свет побегао из Ниша, а неможе добити хлеба па наручује и једе јела без хлеба а нарочито радници из Нишке ложонице, који су се страшно изопијали. Пошто смо вечерали попили смо за вечером и вина јер је била врло добра кисела чорба и паприкаш и одемо у соби легнемо да спавамо гди је било намештено два кревета прилично чиста а Лаза и Љуба спавали су у штали код коња.

24 Субота

дан је освануо врло леп али по путу има још блата, доручкујемо мало пред кафаном, Лаза и Љуба упрегли кола, истерали пред кафаном, попнемо се ја и Мајор и продужимо пут ка Куршумлији, идући дођемо до једног села ту станемо, било је 10 сати, наручимо кафу попијемо и пођемо опет, лево и десно од пута стоје коморе са пшеницом не овршено а на једној камари с' леве стране врше једна вршалица, све су камаре обучене зеленилом јер услед јаке кише која је била пшеница је проникла, када смо дошли испод једног повећег брда, да неби било тешко за коње да нас извуку горе а доста заобилазан пут, то ја и Љуба ударимо неким стазама пешачким пречим путем, идући кроз густу шуму, преко неких барљивих ливада једва изађемо на пут колски, обрнемо се лево и десно њих, т. ј. Лазе и Мајора нема са колима, питамо једног сељака он каже да их није видио, пођемо даље мислећи да су већ одавно прошли и отишли у село да нас чекају, видимо са висине да их нема доле у механи, вратим Љубу понова натраг да нас не чекају на брегу и доиста они нас чекали Љуба их срео и пошо за њима пешице, док сам ишо у путу сретнем једног старог човек коме је преко 80 год сав се погурио и носи нешто у торби, питам „чича шта носиш у торби“ „јабуке продајем дете“ „пошто чича“ изаберам 6 комада за 0,40 п. д.

„два гроша за тебе“ и доиста су биле врло добре јабуке, никада у животу нисам имао слађих јабука, у том ме стигну кола и Мајор а Лаза и Љуба остали полако пешице сиђемо у поток и почнемо се пењати уз брдо гди је пут направљен на цик, цак, окренемо са да видимо дали иде Лаза и Љуба они полако корачају јер су уморни када смо се испели на брдо сачекамо их и узели мало ја и Мајор да једемо пошто смо сви ручали идући путем пили смо вина које смо понели из Блаце, неки су нас јашећи стизали претицали, неке смо ми стизали пут је стално заузет и пун путника који се Евакуишу, а када смо још наишли и на Прокупачки Друм онда је све било закрчено комором лево и десно, када смо дошли близу Куршумлије на 3 Км виде се и лево и десно силни шатори и заробљеници, наилазећи у варош пређемо преко моста реке Топлице и Косанице дошли смо у 2 сата по подне у Куршумлији пошто смо сместили коње у штали хотела пођемо да тражимо стан гди ћемо ноћити, идући нађемо код једне бабе која имађаше 3 снаје којима су сви мужеви у рату и радују се како ће видети своје људе од после тако дугог времена од када је рат отпочео погодимо се да плаћамо по 2 дин. од кревета одемо после тога да у хотелу вечерамо, после вечере пођемо да спавамо чујемо ужасну топовску пуцњаву која нас никако није остављала целим путем али увек пред вече при свршетку дана дуел „Концертирање“

топова је увек јачи, пошто смо спавали без икаквог покрета од силног уморног путовања устанемо изађем у варош, обријем се и прошетам се да разгледам Куршумлију време пролази тај дан остали смо да одморимо коње, да сачекамо комору нашу т. ј. Месне команде а и добили смо куражи јер нас непријатељ неможе стићи удаљили смо се далеко, ручамо у Хотелу пили вина и одма отишли ја и Мајор да се одморимо спавали смо до 4 сата, време је лепо устали смо и ја опет одем у шетњу такође сам нашо доста познаника из околине Ћуприје одемо опет у кафани да вечерамо и полазак сутра у 7 сати преко преполца, то је био 25 Окт. Недеља.

26 Окт понедеоник Св. Димитрије

устајемо око 6 часова погледам силна магла пала, пођемо око 7 сати купимо 10л вина да нам се нађе у путу, идући кроз густу маглу а у правцу ка Приштини преко преполца а све уз Бањску реку која је с' десне стране пута а с' леве стране пута високи планински венци које нисам могао знати како се зову јер никада у том крају нисам ни био око 9 часова стигнемо у Бањи, која је то бања ја неznam тачно, само кажу бања топла вода, опет у путу силна комора, Депо заробљеника одмара се десно од Бањске кафане и деле мяса т. ј. своје следовање, ми уставимо кола да се мало издувају коњи, да тражимо хлеба од Војне Бањске Станице и мало да доручкујемо, хлеб нисмо могли добити пошто су биле пре нас неке јединице и нестало је, онда купим од сељака једног за 1 дин 1/4 кг. сира у велијама и печење прасеће које сам купио за 4 дин у Куршумлији почнемо да једемо у колима, пред наша кола била су једна, која су возила неке госпође и гце т. ј. Фамилију неког официра, Гђе и Гце су биле и ако их неznam обучене „шик“ као да не бегају и као да не иде зима већ пролеће и у каквом излету или концерту, док смо доручковали у то стигоше још нека коњска кола, стадоше за нашим да се и они мало одморе, ми продужимо пут даље пошто она кола већ одоше далеко што смо из затекли идући у

путу пили смо вина које смо понели, а пут је већ вештачки раван почели смо се петити уз брдо по путу блато јебило јер су јесењи дани ма и најмања роса или магла одма се овлаже путеви због велике висине, дошли смо до карауле № 1 тако ми каже Мајор, планине лево и десно врло високе а серпентина пута је изведена на левој страни планинских венаца до извесне висине а после прелази на десној страни, испод пута су потоци извори са врло разним водопадима „врло романтично“ терајући коње у врло великој висини пут такође на цик цак, заробљеници оправљају пут прокопавају, разбијају стење и попуњују, комора, аутомобили, регрути и бежанија све је то закрчило пут тако да се једва провлачимо са коњским колима, ја и Љуба скинули смо се пешке идемо тек од једном један ће казати од регрута шта радите газда Боро, дали је био мој отац код вас, погледам ко је то је Милан из Мој Момак из Поповића који је служио код мене 2-3 м. али врло добар момак, погледам га сав је блед по обичају носе сви регрути штапове а он се натоварио својим стварима и подштапа се, приђох полако њему и питах га „имаш ли хлеба“ „немам, добили смо пексимит за 3 дана и до јуче ми је трајао данас немам ништа“, ја дођем до кола која су полако уз брдо ишла, украдем 1 леба да невиди Мајор јер виче непрестано да недајем никоме јер ћемо остати без хлеб, и дам му када су видели остали регрути

наравно а неколико његових бар по изгледу ближих другова дошли су к' њему и он им подели од прилике пола хлеба (тајин) а они остали врло жалостиво гледаху у хлеб и њих како они једу, погледам њих што једу веселијега лица а они што не једу опет намрштени и суморни, на мени је то направило врло жалостиван утисак те јадне и бедне деце који су ишли без циља у своју смрт и сасвим наивно као да иду на каквом излету; идући даље дођемо после великих мука на врху „Преполца“ а код карауле старих граница Краљевине Србије и прођемо 60 м од њих зауставимо се да се коњи издувају а у заладку карауле леже на пред поменуте Гђе и Гце кола стоје са покривеним коњима али ветар прилично јак са косова дува и ја кажем Мајору да пођемо и да терамо лакше да не стоје коњи на ветру јер су знојни и уморни, ту је маса избеглица седела с' леве стране одмарала се после великог брда и ми пођемо даље терајући ја се окренем неколико пута позади одакле смо дошли и помислим се „наша мила и лепа Отаџбина остаје ко зна када ће мо се опет у њој вратити“ погледам напред, лево и десно пукла је свуда пред нама гола равница, а погледамо опет позади нас а Мајор ми описује гди је стара граница гди су наше а гди Турске карауле, мислим се „наша земља“, „наше шуме“, „наш рај“, нема нигде, нападе ме нека туга и сузе само што не потекоше из очију „уздржах се“ да се не осрамотим пред Мајора,

казаће зашто ли овај плаче? А то може да представи само онај човек себи који познаје наше лепоте и доброте наше миле Отаџбине, стижемо у село Подујево у 1 час по подне ту ручамо одморе се коњи дамо им сена и продужимо пут у 2 часа идући све путем равницом реке Лаба час уз какво брдашце час низ њега, а насип врло леп, с' леве стране опет долази насип и пуно света то су избеглице из Врање, Лесковца, Прокупља и т.д. који су преко Мердара прошли, стижемо и 4 часова у Приштини, потражимо стан Мајор се скинуо с кола отишо са једном женском да види стан пре нас, а Љуба и Лаза терају кола полако за њим, ја идем поред кола и срићем гђу Мартинчеву и Гце г. Мартинца, Николу Ристића председника суда Ћуприског и они ми кажу идемо преко Битоља за Солун ајде и ти одма с' нама напусти ти све то, каква месна команда, видиш да и Бугари гурају на све стране па после гди ћеш, заробиће те и т.д. Поздравимо се пожелим им срећан пут и пођем за колима, кад стигнем код кола уђем у авлији кола немогу ући у авлији, штала нема а уђем у соби „мизерија“ два кревета без сламњаче, ја се зачудих и изађох кажем Мајору да ми не можемо и несмемо остати ту, прво на крају вароши, пуцњава се топовске чује са Бугарске стране и т.д. и т.д. вратимо се и у Трговачки Хан нађем шталу за коње и једну собу са 4 кревета у којој већ спавају 2 трг. али неznam

који су, одемо у једној кафани вечерамо и вратимо се да спавамо света пуно по вароши да игла што кажу нема гди да падне.

„Преко ноћи сањао сам да је једна граната која је летела од Добричева ка Станици од јаке силине ваздуха оборила неколико црепова и ћерамида од врха коша и куће и ја кажем сам у себи немари ништа кад није све срушила и када нису биле ту борбе.“

полазимо за Вучитрн у 7 сати време лепо је питамо гди је пут, кафеџија је дао свога момка те нам је показао да ван вароши, идући преко улица приштинских које су узане још старе које су биле под Турцима а од силне коморе једва смо изашли ван вароши, попнемо се на брег више Приштине а идући Вучитрну видимо свуда околу Вароши силна се комора упаркирала тако рећи ваља неколико хиљада кола и пара волова, сено се види у балама на све стране, коморе, коморе, идући на север прелазимо преко једног моста који је на једном потоку скрећемо десно и идемо уз брдо и уз поток, силна се равница и необрађена земља види, долазимо на врх брдашцета а до I вог Муратовог Тулбета, скрећемо опет лево, северу и наилазимо на Косово Поље где је и II Муратово Тулбе с' леве стране и долазимо врло лепим насипом (друм) до моста реке Лаба, прелазимо и уз брдашце стижемо опет силан свет и поједина надлештва и стижемо у 3 ч. поподне у Вучитрн. одма нађемо те сместимо коње и стан за Лазу и Љубу а је и Мајор замолимо учитеља Н. Н. Који нам да стан у његовој намештеној соби 1 кревет а за мене на патосу се спреми, да спавам ја сам спавао редовно док смо били у Вучитрну а и допало ми се јер је здрав стан био.

Пошто смо вечерали дошли смо кући учитељ нас позвао код њега у Соби гди смо разговарали, дакле учитељ је био за време турака у Скопљу Бугарски учитељ па када смо ми заузели Стару Србију онда је он остао као наш а један врло карактеран човек који је имао врло добру жену једу врло лажљиву ћеркицу од 4-5 год. „Невенка“ и шурака од 11. год Спиру, пошто смо спавали устали 28. октобар Среда, добијемо кафу одемо ја и мајор у варош, читам на једној врло лепој згради „Железничка Инспекција Врховне Команде“ и већ доста надлештава су дошла, ручали смо у Хотел Београд одемо да се одморимо, кући вратио се опет у варош, шетали и дођемо опет на вечеру где и Благајника Ћуприског нађемо и он замоли да му Мајор да кола да га одвезу до Митровице, мене мајор пита оћемо ли дати коње и кој да тера ја кажем да му дамо јер сам имао пословних веза и кажем да ћу и ја да идем да видим Митровицу, дакле после тога одемо да спавамо, када смо отишли кући, дошла је једна девојке из комшилука и њена сестра код учитеља и играју магарце, ја и Мајор такође смо гледали и смејали се око 10 сати легли да спавамо.

19 Октобра Четвртак

Устали смо добили кафу изађемо напољу преко ноћи била киша пођемо до штале да видимо шта раде Лаза и Љуба и одма им наредим да запрегну коње и истерају напоље, дошо је г. Жика Симоновић

Благајник са још једним благајником Београдског Округа седнемо на кола и идући све лепим насипом а после 13 км. стижемо у Митровици, коње смо покрили и стоје пред Главним Рачуноводством а ја сам изашо да видим варош, по улицама силна светина избеглица муче се леба нема, никаквих намирница нема, нађем опет доста познаника а ту је и Монополска Управа и после 2 сата по подне кренемо се натраг и када дођем ја предложим Мајору да купимо, кромпира пшенице за резерву јер ко зна дали ће мо имати леба, и он ми одобри, учитељ одма купи 15 ока кромпира за 30 дин и 100 ока пшенице за 60 дин и остави кући, увече када смо дошли на вечеру чујем да је дошо Бора Милановић са Женом Таштом и Радош. Пошто смо вечерали одемо на спавање када тамо сада нас комшије зову да идемо код њих и тако одемо две девојке из Београда та из Вучитрна а доста нас је било у друштву остали смо до 12 сати и онда одемо да спавамо.

30 октобар петак

Пошто смо устали попили кафу изађемо у варош, нађем Ружу и Раду, поздравим се и одем у штали да видим шта раде коњи, провели смо дан већ по обичају, а свет са свију страна све више и више долази.

Изашли смо у варош, мајор оде у дивизији да се јави они му одма саопште да припреми све и да преда дужност Николи Ђорђевићу кад дође дошли су сви из Месне команде одма образујемо нашу менажу али мало бејаше, Пауна капетана са самосталном четом одреде да иде у помоћ Тимочкој Војсци а ако сретну Генерала Живковића да се њему јаве а Воје одма да иде у Врховној команди, а Мајор одређен за Начелника Приштинске Војне Станице одма да иде да дужност прими.

1. Новембар Недеља

Полазимо за Приштину у 7 сати, на путу станемо и поздравимо се са Ружом, Милом и Радом и продужимо пут дођемо око 1 сат у Приштини, опет сместимо коње у Трг. Хан и изађем у варош, по улицама је толико избеглица, војника, официра, коморе и т.д. да се није у стању да прође, мајор одма отишо у станици и тамо је остао, а ја сам спаво опет у Хану;

2 Новембар понедељак

Изађем попијем кафу у Хануи пођем у варош, кад од једном видим кум Драгољуба, кума Мицу и још једну Госпођицу, ја идући дођем полако с леђа и ухватим кум Драгољуба од једном врло велико изненађење да се опет нађемо и кажу ми да су и кума дану нашли дошла је из Лесковца са Болницом, одма одемо у стан код њих у једној соби без прозора и ту и ја пренесем моје ствари и ту смо остали да сви станујемо, мислећи да ћемо се ту дуго задржати, јер се све прича како је на фронту добро и кола и коње смо преместили у приватну, реквирирану шталу за храну у опште смо већ опажали оскудицу и договорили се да идемо с' колима да донесем бар кромпир из Вучитрна, после подне чујем да је дошла Војна Станица отиднем код њих да наплатим рачун за гас што сам издавао, ту су били Андра Живковић, Миле Радојковић, Света Шошић, Чеда благајник и још многи а међу њима и мој кум Добросав Жабарац са осталим коморцијама који су сви били пијани, јер су у путу на станици Сталаћској натоварили и још 3 бурета коњака од по 100 ока „Кампас“ и непрестано само пију, пошто сам наплатио рачун за гас, а по коме ми је остала Војна Станица дужна да врати 39 канте од гаса, пођем и дођемо да вечерамо и да спавамо, наредим те донесу Љуба и Лаза сена из штале и простремо, сви смо спавали на патосу

3 Новембар фторак

Запрего Љуба кола и ја Драгољуб кума Мица и Дана пођемо за Вучитрн време било лепо али ветровито и мало наоблачено, опет стигнемо око 2 сата по подне свратимо код Раде кума Дана и Мица остану код Раде а ја одем у Команди да видим за моје ослобођење према распису врховне Команде, а Драгољуб у Дивизији, одем и до штале коњи су били смештени вратим се и решавамо се да ноћу путујемо јер силан свет бежи из Митровице, а у путу смо срели опет наше јадне изнемогле регруте са штаповима иду у двојне редове међу којима нађем и Ацу Новаковића и питам га за гди ће те? каже за Битољ, онда се решимо да останемо за сутра да неби ноћу ишли због Арнаута, ноћимо код учитеља сви на патосу пошто смо вечерали у Хотел Београд, када преко ноћи силна киша поче да пада, плъусак сваког часа са врло малом прекидима

4 Новембар среда

али морамо ићи, увију се кума Дана и Мица у ћебе а ја и Драгољуб у капут и шињел у путу стигнемо опет чету за четом регруте, киша пада, вода се свуда разлила по путу, прелази преко насипа, они газе до колена, испод и више колена а на себи бацили шаторска крила, ладноћа прилична, аутомобили теретни само јуре један за другим комора закрчила пут, вуку неке топове један страшан метеж путем регрути само падају од изнемоглости лево и десно како падне ту и остане нема ко да га види и подигне „мајка његова је далеко остала неможе му помоћи, она живи у нади да је њен син жив, али на жалост он је пао као невина жртва без циља, свој цвет младости угашен је јер нема ко да се стара о њему“и опет на том тужном и жалосном Косову“ сваки само себе гледа, идући даље у једној низини пута погледам један аутомобил теретни изврно се лево а другом изломљена предња осовина, оставили на путу, продужимо даље пут, киша нас непрестано прати, када смо дошли близу Тулбета видимо Ћуприска Војна Станица ту дошла стала и неможе даље од непогоде времена;(ја сам обишо муратово Тулбе у пролазу из Вучитрна за Приштину с' мајором 1. новембра.) почеше да падају бабини јарци и град мешано, са кишом и напослетку снег са градом, коњи бегају, ноге почеше да ми зебу, комора закрчила пут

једва сам се поред њих провуко до горњег Тулбета, Љуба толико озебе руке да неможе више држати кајасе већ ми каже молим Вас терајте ви мало, и скинем га са Драгољубом да иду пешке да се загреју, од једном сјурише се коњи са колима ја кума Дана и Мица за тили часак у Приштини ја сав мокар до коже, али сада чуда по улицама у Варош, неможе да се макне с' места, кума Мици је припала мука „куцање срца“ од хладноће и сиђоше, с' кола одоше даље а ја полако идући дођем до средине вароши, али даље ни маћи, од 1 до 4 нисам могло даље, свако жури, свако бега, коњи уморни, покривени почеше да дрхћу од ладноће, а мени је било то само ја знам т. ј. и срце ми дрхће од ладноће јер сам сав мокар, а комора неможе те неможе да се раскрчи, заглавила се па ни макнут и ако је имало 2 вода жандарма и Мајоре за вођење реда по улицама, једва у неко време прогурали се кроз улице дођем до штале само утерам коње у авлију, кажем Лази испрегни и спреми коње док Љуба дође, ја немогу, он ми каже Љуба је ту пресвлачи се мене поче грозница да вата, одем у соби, затекнем кума Мицу и Дану греју се уз једно мало плехано фурунче, нацепали даске од неких сандука, ја се одма пресвучем и почнем да се сушим, вечерамо спавали смо и сутра дан договарамо се да

5 Новембар четвртак

сачекамо Љубишу да донесе са коморциским колима кромпир, да узне наше ствари а ми сви са нашим колима да продужимо пут ка Призрену али док чекамо њега, уто ће доћи и Интендантски Воз III Армије па бар да видим шта ради Воја, нађем се са Тисом Павловићем и он ми каже за Свету да ге је са једним Неготинцем нестало, измешу Лешја и Буљана били су у патроли, после тога нађем се са некима из Инт. Воза III А. и каже ми да је комора њихова на брду више приштине пођем и доиста сретнем Госпођу Г. Ацину, питам, пошто сам се поздравио, гди је г. Аца и Воја она ми каже да су отишли за Митровицу и да је се Воја доста променио са здрављем. останем ту једно пола сата и одем кући вечерамо и легли да спавамо

6 Новембар петак

Сутра дан пођем код госпође г. Ацине и Воја дође ту се поздравимо питам га шта му је, дали га нешто боли, каже ми ништа него сам назебо од ономадашње кише и снега, али сам приметио на њему извесну забринутост, видео сам у чему је ствар ја сам већ знао, али сам био стрпљив, дали ће он први да ми каже, а то је за Свету, питаће он мене од једном дали сам чуо за Свету, ја му ништа не кажем опет сам стрпљив био да видим шта ће ми он казати, кажем му само јесам и он онда поче ми причати како је рањен, ја му онда кажем шта сам чуо од Хаџи Павловића. одмах му видим, одемо у стан поздрави се он са кум Драгољуба вечерамо ту сви одемо до штале и он оде да спава а ја такође дођем да спавам пошто је Воја узео зоб за оног другог коња.

7 Новембар Субота

Цео дан смо провели у Приштини очекивали Љубишу али њега нема, патили смо муке за леба није се нигде могло добити, већ смо куповали по једно парче проје за динар.

8 Новембар Св. Аранђел

Договоримо се са кум Драгољуба да они отидну полако за Призрен, да ћу ја поћи за њима с' колима и да ћемо ићи за Битољ само да сачекам Љубишу да дам ствари и да ћу их стићи, свет са свију страна све више и више долази, ту сам остао цео дан ноћим у штали код Љубе и Лазе а и Воја дошо да с колима спава а и он ће се кренути ујутру пошто је већ интендантски воз кренуо се у правцу Призрена па онда дата наредба да се крене за Кијево.

9 новембар понедељак

Топовска пуцњава на све стране са севера долазе Аустро немци пошто су већ били заузели Подујево а са Југа и истока Бугари око подне ручамо, тек од једном Мајор ме зове и каже ми да одма прежемо и да се кренемо у 2 сата по подне, пуцњава све већа и већа свет бежи, војници беже, долазе рањени иде метеж иде забуна, запрегли коње и 2 сата по подне крећемо се, излазећи из вароши поред силне коморе стигнемо на путу ван вароши кум Милана и кажем му да ћу ићи за Солун и он ме моли да пишем његовима кући, на путу већ су почели лешеве мртвих коња који су почели да падају од глади, пут је толико био закрчен да смо морали да станемо, у то време наилази аутомобил теретни Мајор се скида с коња и каже ајдете полако за мном, ми идући до Станице с колима њега нема тамо вратимо се, кренемо другим путем њега опет нема онда пођемо даље напред преко неких баруштина, са још неким колима па заглавимо кола и коње у блато те једва извуку коњи кола, комора бежи, артиљерија бежи и т.д. срећом нађем г. Лилића Капетана те ме он пропусти те изађем на насип у реду и пођем даље, један Аустриски аероплан пролетио око 3 сата, већ је 5 сати сунце почело да залази, ја идући за Артиљеријом дођемо до неких баруштина гди је било пропуста па се порушио, скинем се и почнем

газити те спроведемо коње и кола и онда питам у путу кажу ми да је Мајор отишо напред и да је казао да ја идем у селу Коморан Хан. идући тако све полако путем силна комора лево и десно ватре неложене, пучњава се чује близо са Бугарске стране, ладноћа прилична магла почела да се спушта једва дођем у Коморан Хан у 1/2 1 по поноћи одем код ватре које су биле тамо где је Канцеларија Војне Станице питам шта је ту каже Пекарнице III Армије и поред ватре нађем мајора и нађем г. Ацу и Воју они се крећу даље за Кијево, а ми остали да се одморимо, прошло је пола ноћи ладноћа прилична, испрегнемо коње вежемо их за кола, наместим Мајору те легне у колима а ја одем поред ватре легнем на једној слами одморим се једно два сата, устанемо, и видим шта раде Лаза и Љуба и они дремају поред ватре, већ почело да свањује

10 новембар фторак

Устане мајор умије се у соби код Интедатуре III Армије попије чај нареди да спремамо кола, већ је пола осам, полазимо комора закрчила пут једва изађемо у ред, ладноћа већ је толика да је на једном мосту који је од камена толика поледица да човек неможе да изађе пешице а камо ли коњи са колима а мост је на своду једва ту изађемо терајући полако прошли смо једно 3 км. и ту смо стали неможемо даље да макнемо јер је се направио прави карамбур од закрчености нека комора ишла путем нека лево и десно преко њива, ливада и забрана, а сада сви мора да уђу на пут, јер је лево и десно планина, а наши извлаче неке тешке Француске топове па они направили још већи застој, а после су почели да долазе јединице коморе официри почели да се свађају ко пре има да прође "онај каже ја морам први, онај други ја имам наређење од Генерала и т.д. и т.д. док се они објасне ко ће пре да пође оно прође по један и два сата, али ја једва уђем некако у ред и пођем, а Мајор ме је оставио у 10 сати узјахо његову кобилу и каже ми ајде полако од Лапушника, када сам дошо на 5-6км. од Лапушника гди сам уз брдо једва натерао кола са коњима, јер већ коњи 24 сата су запрегнути а врло рђаво хранени, наможе се добити сточне хране, одмарао сам уз две узбрдице и ту нађем, једног П. пуковника, једног мајора лекара замолим те и мене приме у друштву да и ја ту останем они ме приме, пили смо чај, дали коњима кукуруза колико су могли јели су, наложена ватра

цео храст метут на ватри силан жар, ја пошто сам се добро одгрејао, прострем у колима па легнем да спавам јер сам уморан. Лаза и Љуба су прострли поред ватре и они одспавали кад смо устали

11 новембар среда метнемо за чај воду попијемо чај п. пуковник и Доктор отиду аутомобилом санитарским а ја и капетан с' колима останемо, полази капетан и оде за 40 м од мене, потерам и ја кола за њим па их заглавим у блато, окренем да терам кола лево коњи немогу да извуку јер је све измешано, вода, лед, блато а што се кола више покрећу то све више пропадају, коњи уморни а морам да стигнем мајора, шта ћу да радим, опет пробам потерам коње неће да ударе на амове назебли коњи и просто неће да повуку, на тој страни ка Кијеву опет се закрчи пут изломи се неки мост и сва комора се од једном заустави, одем код једног поднаредника Комора Тимочке Артиљерије дам му 10 дин те дозволи једном његовом коморцији кој има сопствену стоку да ме извуче на брдо, и тако он пође закачимо кола и једва извучемо горе на брдо, а у ред ме једва пустио г. Коста Ивановић цариник а био је резервни официр неке коморе командант, пођемо полако за аутомобилима Енглеске Мисије и Француске једва изађемо уз брдо како је са коњима и колима тако и Аутомобили. нађем неке пешаке те ми опет помогну и погурају кола да их повезем кад почнем силазити низ брдо како би стигли своје

јединице јер су изостали, пуцњава на све стране неизоставно нас прати, Бугари надиру ка Ђаковици заузели Призрен, дођемо у село Црнолук ту мало час дође и штаб Тим. Дивиз I поз. ту нађем зет Чеду Илића, питам га шта ћу да радим дали да оставим кола па да идем само с' коњима и т.д. саветује мо се, да дам и кола и коње некој Тим. Болници они ће водити рачуна, и т.д. али све опет ништа, жао ми је да оставим кола, пођем са њим да тражи од арнаута волове да платим да ме извуку опет уз брдо, један страشان поток, а после велика узбрдица пут нема већ преко утрине и т.д. останемо ту до 4 сата распитамо се "кажу Кијево једна ура" арнаути, пођем ја пешице, ајде тако, видим једно село питам није, још једна ура, продужим даље већ почело сунце да залази јер је дан био леп идући тако путем преко те утрине и шуме, силна муниција топовска лево, десно само разбацане гранате па како је бацио она се заболела у земљи и стоји усправо, пушчана муниција сандук, два, сандук

два, кола поломљена, коњи по кој, кој лежи мртав, пролазећи преко једне баре потеран један Санитетски Аутомобил па га заглавили, запрегли 10 пара волова и немогу га извући ја пођем продужим пут дођем до једне реке погледам одозго с' моста а оно 5 санд топовске муниције бачено с' моста у води, вода пролази преко сандука прави шум и ларму "чисто се вода љути распикућству" и растројству"

нађем ту и Бола Славковића каже ми како нема трошка и замоли ме да му дам 20 дин и ја му дам, продужим даље пут, већ је први мрак, ларма на све стране од коморе појединих јединица, бију волове, терају немогу извући јер им је такав распоред да сви заузму положаје око Кијева, ватре се виде на све стране, војници један другог довикују и т.д. прави вашар, уђем у селу наиђем на једну пољску Болницу питам за Штаб Косовске Дивизије идући преко блата сав сам био од блата, нађем мајора са његовим посланим договорим се и нареди ми да ја и послани одма одемо и да дотерамо ујутру рано кола јер ће мо се кретати даље, пођемо ја и послани, ишли, ишли

један км. 8 сати толика је помрчина ветар дува прс се пред око невиди а наоблачило се, кажем ја да ми неможемо отићи јер је далеко а и стра ме је да идем кроз шуму од арнаута, него да се вратимо па да подранимо, тако и учинимо дођем код Мајора и кажем му да просто није устању човек да макне с' места, блато, помрчина, ветар, далеко и још опасно је што морамо проћи кроз 2 села и једну густу велику шуму, каже ми добро онда ујутру рано, легнемо да спавамо пошто сам вечерао једно парче проје и парче сира.

12 Новембар четвртак

разбудим се у 3 сата зовем чичу посилнога и пођемо, чича јаше кобилу а ја пешке и стигнемо у 1/2 7 код кола, Лаза и Љуба спавали код зет Чеде, попили чај код зет Чеде запрегнем мајорову кобилу и потерамо извуку кола и дођемо у Кијево са колима, одма нам Мајор нареди да оставимо кола и да спремамо коње за полазак јашећи и натоваримо се стварима, узмем кола повадим точкове дигнемо на таван точкове и Амове а кастну наслоним уз једну кошару код Здравка Живковића 12 сати натоварили смо ствари на оба коња а Мајор јаше његовог коња идемо полако, кола коморциска растурана, почели да их горе, каре топовске ломљене путем ту остављене, муниција преношена у друге каре, пушчана муниција бацана свуд редом као плева, арнаути у буљуцима иду, једни купују ствари од наших војника буд зашто а други купе пушчану муницију, тек се понегде види и нека пушка изломљена и т.д. идући све козјим

путевима видимо, мртве коње, мртве волове
изнемогло и пало ту и остало, стиже мо у село
Дренику око 4 сата ту нађемо пријатеља Здравковог
и он нас прими у авлији, није нам могло дати собу
зато што је била Војна Станица заузели собу Мајор
замоли Начелника Војне Станице да и он с њим ноћи
и овај му дозволи ја, наложим ватру под једном
кошаром, са Лазом, Љубом и посиљним, донесемо
сено дамо коњима, вечерамо и легнемо да спавамо
око ватре, купили смо јагње и кокошку за 10 дин
заклали га увече испекли на ражњу преко ноћи и
сутра устанемо

13 Новембар петак

пошаље ме Мајор да видим код Косовске
Дивизије када ће мо се кренути и ја пођем преко ноћ

почела киша да пада па онда снег, кад од једном уз једну ватру видим гди се греје Воја приђем поздравим се, питам га шта чека он ми каже да чека, неког ордонанса па онда заједно да иду за Пећ, ја му кажем нека иде код Лазе да се греје и да ме причека док се вратим ја, када ја одем тамо и вратим се из Дивизије кад он отишо, питам зашто није му Лаза дао печење, он ми каже да га је нудио а он није хтео и отишо, онда приставимо пасуљ да скувамо за ручак, јер смо жељни куваног јела, одавно од када смо отишли из Вучитрна, снег све више и више пада, погледамо силно високе планине црногорске виде се у врх облака, опет ручамо од једном долази комора Приштинске Војне Станице, доноси 1 буре масти, 1 санд сланине и 1 џак паприке, да би се од тога курталишали ми то све предајемо дивизији и кола са 2 пара волова и сву послугу, ноћимо и мене приме у соби кували смо чај у старинским оцацама који су по собама пробудили се преко ноћи устанем изађем да обиђем коње шта раде, ларма по напољу једнако долазе поједине јединице довикују један другог, тек од једном прнуше кокошке преко 20 ком. са дрвета, почеше да креште, шта је било неши војници почели да ватају кокошке кад ујутру нема ни једне кокошке код куће тај човек све му покрали, устали смо

14 новембар субота

одем у Дивизије да видим оће ли она да се креће, кажу ми одма идемо, дођем саопштим Мајору опремимо ствари, натоваримо јагње печено понесемо за пут тек што смо пошли за Пећ око 80 м. стровали се товар и падне а ладноћа је само цичи опет натоваримо товар, идући једно 100 м. наилазим на силне баруштине које су се разлиле од реке Црног Дрима силна се комора ту позаглављивала блато, вода, лед, иде мо иде метеж, наилази Понтонирска Команда са понтонима, једва прођемо преко тих бара газећи до колена, ноге су нам све мокре наиђем на теча Золе, на Мијајла Стојанчићевића поздравимо се и пођемо даље, полако прелазимо преко моста реке

"Белога Дрима" излазимо уз брдашце опет паде товар с' коња, натоваримо, снег пада, ладноћа, пођемо даље све што се надамо биће бољи и бољи пут оно све гори и гори, идући преко неких њива, ливада путева просечених гди је већ комора и Топови прошла, наиђемо у једном блату Божу Перича, поздравимо се и продужимо даље пут, иде вика, иде дрека, иде псовка и Пашића и Краља и официра апсолутно све, свет се озлоједио од муке па само виче пролазимо кроз једну врло лепу младу шуму кроз коју је силна вења, долазимо до једног села ту скинемо ствари једемо мало и полазимо идући тако цео дан наилазимо на црногорце, све питамо колико има до Пећи још 3 уре још 3 уре, ајде преко блата, уз брдо, низ брдо дођемо у једно село Мајор каже да ноћимо, а ја му кажем да ту нису Срби већ Арнаути и да несмемо ту ноћити боље да ноћимо са којом јединицом и пођемо даље идући изађемо у 3 сата на једно брдо гди нам црногорци и арнаути опет кажу 2 уре, ми се решимо да дођемо у Пећ па ма за које време било јер нам је све под ногу и стигнемо једва у 8 сати у варош околу вароши силне ватре као да је каква светковина колико има поједине коморе и јединице, дунуо ветар све оно блато, мраз, долазимо до саме вароши, зовемо једног болничара па нас уведе у варош и нађемо Косовску Дивизију, тек је 8 сати вече уђемо у нутра, два капетана немогу нас примити на стан и свађају се са мајорем, онда ми

кажу да одем у обласној управи и они ће наћи стан за нас, одем тамо, они ми даду једног пандура идосмо на неколико места, све је заузето, вратим се ја и кажем да нема нигде места и да више не могу да идем јер је дунуо северац па ми се поче брада мрзнути од ладноће и кажем да ћу коње оставити на улици, а да ћу ја спавати у штали код Дивизијских коња, јер ја немогу да идем више, пешачио сам од Дреника 12 часова без одмора, и одем у штали на неким даскама испод самог тавана легнем на капуту а покријем се ћебетом, коње покријем ћебадима уведем у заветрину, Лаза и Љуба отидну код посилне и легну да спавају, ја сам обилазио коње ноћу сутра устанемо

15 Новембар недеља

одем опет у обласној управи и обећам 20 дин ономе да ми нађе стан и шталу, тражили смо 10 сати и нисмо могли наћи, сретнем једну бабу пошто смо ја и Мајор попили у једној кафани по две кафе, и по две

ракије, што никада нисам пио, онда сам морао да пијем од ладноће, срце ми је се смрзло од мраза ах како ли је тек онима који су напоље и под шаторе спавали, враћајући се ка канцеларији сретнем једну бабу, питам је за стан она ми каже може да видимо код ње и ако оћемо на патос да спавамо, има и деце биће ларме и т.д. ја јој одговорим да видим и тако, одем код ње, соба топла, одгрејем се мало ту и да би се прикрио да ми је толико зима ја дам новац да купе пасуљ да нам скувају за ручак 1 кило 2,40 перпера дам дечку 3 перпера да купи дрва да нам боље заложе фуруну да одспавамо после ручка а хлеб немамо, направимо качамак дам новац и за брашно, донесе дечко брашна пројног и одма почну кувати качамак, ја одем позовем Мајора и доведемо коње, вежемо их пред кућом, сунце греје али је мраз и ладно коњи покривени купили смо за 6 перпера 1 бремене сена и дали коњима да једу, а ми смо добро ручали легнемо да се одморимо на патосу и спавали

смо до 4 с. по подне, изађемо у варош и опет се вратимо вечерамо попили смо 1л вина платили смо 4. перпера, легли да спавамо када преко ноћи коњи се одвежу били су гладни јер нисмо могли нигде набавити сена па онда почну глодати дрвета кору, ту су била 5-6 дрвета разбудимо се и вежемо коње погледамо шта су урадили оно дрвеће све ољуштена кора устанемо

16 новембар понедељак

пошаљем у селу близу пећи да купе сена дам им 40
дин и они купе 3 товара т.ј. коњска и дотерају давали
смо коњима јели су, напољу је мраз, целе ноћи су
немирни били. ту смо остали 17^ф, 18^с налазили смо
много познаника Божу Перића, Пецића, Б.
Милошевића, Раду, Ружу Милу и т.д. отиднем код
Интедатуре III Армије да видим када ће се они

кретати, још се каже незна сигурно, јер је неко саветовање у Врховној Команди и Генерал Мишић предлагао је понова отпор и офанзиву а други нису дали и.т.д.

После подне дође мајор и каже да се спремамо да идемо даље за Андријевицу нареди да оде Љуба и Лаза да донесу брашна да се умеси хлеб преко ноћи и да се понесе за пут, пошто смо се тако договорили, Љуба и Лаза донесоше брашна и 2 ком. сланине, замолих ја Цвету те узе одма да нам меси хлеб и да пече, Лаза и Љуба донели од некуд једну греду нацепали за ватру да се има нашта пећи леба вече ладноће месечина кроз маглу на све стране ларма вика, дрека, све више и више се чује топовска пуцњава, тек с' времена на време види се нека велика ватра наши пале нешто, када сам распитао војнике каква је то ватра кажу ми "наши уништавају топовску муницију ваде барут из гранате и пале, светлост величанствена месец пробија маглу а кад, кад појави се црвена, плава и зелена светлост, вечерали смо легли да спавамо тек око 11 сати чује се десетину пушчаних метака, неко пуца, изађе жена да види ко је то и заиста се пуца, стра је од Арнаута и тако и чује да је дошла наша пешадија с' положаја "каже да су Бугари заузели Призрен и Ђаковицу, устанемо око 1/2 6 намиристо коње

19 новембар четвртак

одем у штабу III Армије да видим дали је Воја отишо, свет на све стране спаковао ствари на коње и иде једни на северну страну преко Рожаја а други на јужну страну преко Чакора, топовска се пувњава чује са Бугарске стране а од Митровице се такође чује потмули глас топовске пуцњаве, мраз је попустио мало, дошо сам у канцеларији они сви спавају питам једног војника посланог за г. Ацу каже да нису још отишли, мисли да ће данас да се крену, кажем њему и замолим га да каже Воји ако неможе да понесе мушему нека је исече само колико му треба да има једне резервне покриваче за коње и да му каже да сам је отишо за Андријевицу па за Подгорицу, пођем се враћати кући, силан свет бежи са товарним коњима, војска стиже све више и више у варош, војници гладни, поцепани, каљави, иду путем купе по нешто да једу, пију чај загревају се и т.д. дођем кући, брзо спремимо коње са товаром и пођемо, у 7 сати на северној страни ка Митровици и преко Рожај, идући путем лево и десно силна комора постројена,

мало даље и топови поједине батерије коњи и волови попадали од умора и глади маса је полипсала, пуни јендеци лешева стоке, идући даље с' леве стране свратим код II пољ. Болнице нађем кума Радована поздравимо се, а пре један дан био сам код њега и договорили смо се да се нађемо и да заједно идемо за Швајцарску; пођем даље насип сав закрчен путника, пешадије и појединих јединица, коморције спаљују своја кола, неки повукли двоколице т.ј. пресекли кола и само предњи крај вуку а задњи спалили, чујемо да Интендантски воз није могао да повуче брашно него су нешто поделили војницима а нешто просули гасом и т.д. идући путем једна врло ужасна слика од чуда шта се све уништава скренули смо с' пута Митровачког за Рожај долазимо до реке Белага Дрима, силна комора закрчила опет пут али само са двоколицама т.ј. предњи трап, почнемо се пењати уз брдо, путем лево и десно топовска муниција хиљадама граната демонтиране стоје наслагане барут је већ изручен и изгорео запалили су га, а чауре стоје наређане на гомили у једној страни а зрно на другој страни и изгледа као да је ту нека Радионица, слагалиште или музеј, тек се види једна кара изломљена, топ изломљен, повукли топ једно 50 м. уз брдо па га сурвали у јаруги он како је пао са висине, све се сручио доле у јазбини, иде вика иде дрека, ларма, запрегнути волови вуку по 5-6 пари топ, аутомобили пошли па немогу изаћи узбрдо

висина преко 2000 м, они га само окрену лево или десно он се сруши у амбису дубине какве јаруге, погледао сам чудо како се руши имовина што смо је Крваво стекли, од једном је уништавано и остављано за навек мртво; Пењући се све више и више, све су већа чуда постајала, топови све више и више уништавају, пуцњава се чује са стране Призрена и Кијева кажу заузели Бугари Ђаковицу и пред Пећи су Арнаути се побунили, војска наша бежи ка Митровици, па се предаје враћају је, Арнаути их потукли и т.д. дођемо на висини од 500 м нека јака експлозија, "пуцњава" погледам наши руше стене праве пут да се може Артиљерија извлачити када смо се попели на тој висини с' леве стране постоје 3 језера као 3 базена из њих извире река Дрим, са водопада од 5-600м. врло романтично; пошли смо даље свет се на све стране растурио преко планине гледа и бира гди је лакши излаз, цела је планина у магли дошли смо до половине планине у висини 11 сати је, станемо да се одморимо спустимо товар с' коња дамо коњима мало сена што смо га нашли на путу испало неком коморцији и ми одсечемо по једно парче сланине и по једно парче погаче а Мајор проје, одморили смо се 1 сат, потоваримо ствари и пођемо се даље пети уз брдо идући полако за артиљеријом, стигнемо Жику Маринковића из Крушевца судију поразговарам се с' њим и продужим пут даље, ја пешице а Мајор јаше коња,

идући путем погледам у једној јаруги лежи један леш, човек III позива нема ко да га сахрани, остао је, око 3 часа дођемо идући све преко густе шуме и планини, на Савиним Водама, ту је силна комора, све је загушила колико је пуно на том улазу кроз теснац, а који је врло стрм и поледица, када смо ту дошли мајор предлаже да ту ноћимо па ујутру да пођемо, али ја кажем да је боље да сада изађемо из Теснац и да нам је слободан пут сутра јер је све веће и веће зарчености, стајали смо једно 1/2 сата, прохушкамо се и пођемо, врло смо тешко сишли пут узан водили смо коња по коња, поледица висина је, десно амбис провалије и т.д. једва прођемо кроз тај теснац почнемо наилазити кроз снег, видимо треће позивце овде ложе ватру малочас наилазимо на један леш, други леш, III леш, IV леш V леш VI леш VII леш ајде полако већ наилази вече Мајор каже ајде да овде нађемо места и да ноћимо, ја кажем ајдмо још мало даље наиђем на Симу Лазовића рањен код Лесковца евакуише се и остао да ноћи у брду ми продужимо и дођемо по густој помрчини у Јон Кули, ту је једна зграда од дрвета (брвнара) унутра пуно света наложили ватру унутра, диго се дим као да је шатор цигански, метули су цело борово дебло 3-4 м дужине, ту је и телефон Војни, ја изађем напоље одем код Лазе и Љубе, наложимо ватру мучили смо се цео сат док смо наложили ватру, сирова боровина снег нападао цео метар па је све мокро дрво неће да

гори, пробасмо да мећемо јелово грање на ватри, оно се просуши и врло леп пламен да, те једва с' муком добијемо ватру, сада смо већ на коњу чим имамо добру ватру, одма метем 4 кут. конзерве угрејемо поред ватре отворимо сваки по једну кутију, вечерамо, донесемо доста јелових грана и пошто смо дали коњима зоб, нисмо их појили јер нигде нема воде, навалимо се да спавамо поред коња, месечина се поче појављивати и губити за облацима, пошто сам продремао један сат одем у кући код Мајора (Брвнара) он ме понуди "ево места лежи овде до мене", и тако легнем до њега на даскама одспавамо ујутру се разбудим

20 Новембар петак

дамо коњима зоб они једу снег јер воде нема да пију,
натоваримо ствари и пођемо и Мајор пође пешице
јер је сада све низбрдо, поледица и растапа се снег,
он неможе јахати низ брдо уватио се за мене под
руку, идемо и причамо маса војске у путу, лево и

десно наложили ватру под јелово дрвеће а шума је јелова и борова врло густа и као да није природа већ као да је вештачка, врло романтично, кроз њу само врло узани пут, идући дођемо пред Рожај, на путу лежи један леш, леш III ће позивца, убили га Арнаути, ударен ножем у мали трбух сав крвав, пођемо даље опет силазећи с' брда стигнемо једног француског лекара са госпођом иду пешице и подштапају се са неким инжињерским моткама, снег се почео топити, долазимо до једне реке врло брза и бистра, напојимо коње умијемо се убришем се пешкиром, видим парче шећера узмем у уста и попијем једну чашу воде, ту нађем вензловог сина шофера, пређем преко моста и пођемо даље уз брдо и после низ брдо са брда се види силна комора нека пешадија и т.д. у Рожају, стигли смо у Рожај мајор предлаже да останемо да се одморимо ту па сутра да пођемо даље, питамо једног арнаута колико тражи за собу да преноћимо каже нам по 3 дин од главе па и за коње по 3 дин. ја се наљутим таквог брзобразлука па кажем Мајору да идемо даље у неко село да ноћимо јер има још време тек је 10 сати он пристане, узмемо сена дамо коњима да мало једу, ми смо узели по једно парче сланине и проје купио сам сира за 2 дин и ручамо, комора непрестано долази са двоколица, натоварени коњи и т.д. тек од једном пуче једна пушка и падоше једном коморцији два вола, шта је било један жандарм натоварио коња са

товаром на товар метно пушку пуну неукочену, она се окине и убије оба вола један липше а једног закољу; у варош нађем Тасу козарца и Влајка Петровића они ми кажу да је ту др. Гођевац. и М. Радојковић, неке пешадиске чете крећу се на положај према сјеници, пуцњава топовска опет се чује, 12 сати ми полазимо даље из Рожаја почнемо газити баре воду низ пут идући долазимо у Колич, свратимо у једноме Хану нађемо шталу за коње, дам Лази, Љуби, Павлу и Сеизу да вечерају ми т.ј. ја и Мајор вечерамо горе у соби Купио сам сира код механције 1/2 кг 6 дин, газда од Хана је Турчин који има 9 жене од којих је једна Српкиња са којом има једног сина и прича како је са њом врло задовољан и т.д. позвао нас је у кући да га посетимо али ми то нисмо имали времена учинити, поред осталог прича нам како му је био сира, кајмак и остале намирнице сакривено у слами јер када је наилазила црногорска војска они су му све узимали а ништа му нису платили устали смо умили се на чесми попили чај, намирили коње натоварили и пошли смо даље у 1/2 8

21 новембар Ваведење Субота

дошли пред Беране у једно село, пред селом купимо 1л ракије, платимо 8 дин, скинемо ствари с' коња да их мало одморимо и да ручамо код једног србина

Мухамедове вере, угрејемо две кутије конзерве за мене и Мајора а деци и сеизу дамо сланине, пошто смо ручали, захвалимо се на пријему изађем из собе погледам на вратима у кујни, стоје 2 сандука пуна са конзервом маска не отворена, и пођемо даље идући преко њива, блата и воде дођемо 3 часа по подне у Беране, нашли смо код једног писмоноше једну собу за нас и за коње, одем у варош стару, наиђем на Добросава поручника понтонирског разговарали смо, поздравим се и пођем да видим шта имају за продају по дућанима, наиђем на лепе крупне јабуке купим за 1 дин и почео сам јести, биле су слатке али ни су биле као оне између Блаце и Куршумлије, пређем преко реке Лима да видим и нову варош разгледам и вратим се кући да вечерамо и да легнемо да се одмарамо јер требамо продужити сутра, пошто смо вечерали легли да спавамо, сутра смо устали

22 новембар недеља

полазимо, ја одем раније да нађем кој ће нам потерати коње преко реке, погодим се са једним турчином да прејаши за 4 дин. пређем преко реке попијем две кафе, дођоше коњи до реке Лаза, Љуба, Павле и Сеиз пренели ствари преко брвна а онај турчин узјашио и претерао коње, неки ладан ветрић пири, ми потоварили ствари и пођемо, у новој вароши купим 1л ракије за 6 дин, Лаза оде да купи Мајору дуван, идући у путу наши превукли преко брега свега 6 топа Дунавске Дивизије, и одмарају се с' десне стране пута, ја купим за 1 перпер и пођемо даље газећи још преко неких речица малих и све уз леву обалу реке Лима од једном осећам неки мирис љубичице, доста још смо на великој висини али се већ осећа блажије клима, погледам путем по џбуновима, лист од љубичице има много али цвећа нема нигде, идући пођемо мало брже пошто смо већ изашли на насип, стигнемо једну Францускињу докторку која је се намирисала мирисом, а ја сам мислио да је љубичица цветала, тек што смо зашли у један теснац т.ј. лево река од пута а десно планина, чујем звук апарата аеропланског, окренем се лево, десно погледам више нас десно више брда Аустриски аероплан оде ка Подгорици, идемо даље

после 300 м чује се опет апарат погледам лево један са Бугарске стране оде за Скадар, ми се поплашимо

да не баци бомбе Мајор се скине с' коња застанемо мало и пођемо даље када је он прошо, огрејало сунце дан врло топал ја сам скинуо зимски капут и идем поред коња, окрећем се на све стране гледајући романтичне пределе, ту уз један камен нађем један цвет љубичице, отворим сат и метем га за успомену једино као добру, јер сам имо само велике тешкоће а тај цвет ми је мало ублажио. Пошто смо одмакли мало од тог места за 5-6 км видим две жене Црногорске срећу, се и говоре, т.ј. питаће једна другу " А ће си била море чоче? а друга одговара набусито што ме тако питаш, а ће сам могла бити но код војске. А ће је наша војска? а ће може бити а на положаје! А туку ли се? а шта раде те се не туку, чујем то па се насмејем што игда могу и помислим се у себи није могла ништа добити од пљачке, враћа се празна и зато тако одговара, продужимо даље дођемо да пред Андријевицом на 4-5 км. оно се брег сурвао на пут од јаке кише па се направило блато до по више чланака да човек неможе ноге извући из њега ја пођем преко тога блата, кобила Мајорова иде само стопа за стопом за мнош, дођемо око 3 сата у Андријевици, оно се слегло са свију страна силан свет, избеглице, војска комора без кола, само стока и то гладна стога од жалости погледати изађем у варош попијем два чаја питам на пијаци пошто је зоб 2 дин кило кукуруз 2.40 вратим се у стан који смо нашли на крају вароши по 2 дин за мене и Мајора а

ови остали ноћили су напоље са коњима, време је прилично топло, купим ту код једног војника 2 кг печења, вечерамо а остало оставимо за пут, легнемо отспавамо добро сутра

23 новембар понедељак

устанемо скувамо чај платимо за становање и пођемо, сеиз се разболео и оће да остане "лаже" дошо му брат договорили се да се обоје предаду, пођемо он остане пут је врло диван модеран и почнемо се пети све серпентине, седам серпентина на висини од 1-2000 м. у путу излазећи све на више стигнем до једне бараке купим 1л ракије идући даље стигнем Милоша Петровића и остале другове доброг Ћуприског коњака и понудим му оћи ли мало од оног нашег коњака, они сви пуни радости, мислећи

да је истина дам прво Милошу проба и види да је ракија, још једаред узе и поче пити и тако после понуди свима те сви по мало пише, дуго смо се разговарали о појединим стварима путујући заједно, када сам изашао на врху брега, војници, избеглице савили се и беру нешто погледам шта беру, то је буков жир, савијем се и ја наберем једну шаку почнем јести од усвишног времена и доиста сладак је као лешник после сам свуда редом докле је било непрестано купио и јео, дођемо до на превој планине, горе силна комора стала одмара се неке кујне, неке пећи вуку и т.д. ми продужимо пут и почнемо опет силазити преко серпентина пут је врло диван а предео врло романтичан, јеле, борови, смреке и тује само се зелене и полако их поветарац покреће па изгледају као да се клањају а дрвета лишћара без листа само су прошарали својом браон бојом зеленило, стигли смо у Јелеч у 4 сата после подне нађемо стан у једном Хану ту ноћимо са неким официрима, коњи су ноћили напоље, купили смо сена, они наложили ватру поред једне реке и пута пошто смо платили за преноћиште по 3 перпера натоваримо ствари и пођемо даље у 1/2 8

24 новембар фторак

у путу питамо гди је ћебе Мајорово каже онда његов
посилни да су му ноћас украли ишли смо цео дан по
већ утврђеном реду, сталан полазак путовање и
време одмора, дошли смо у Јелеч замолим једнога
чичу те ми да да ноћимо, каже како му је заузета
соба него да питемо те офицере па ако они дозволе
он нема ништа против, Мајор оде горе код официра
питао их је и каже ајде скидајте ствари, коње уведита
доле а ми ће мо у соби прострти на патосу, једва нам
чича набави сена за коње по 1 дин кило, вечерамо ја
и Мајор леба са сланином, дам то исто и Лази са
осталима да вечерају, и одемо да спавамо од једном
чујем нека ларма доле једна се девојка развикала па
трешти цела кућа, сиђем ја да видим шта је, оно
Павле посилни украо неко брашно па је почео да
прави качамак, ја узнем платим то брашно и
саопштим Мајору, шта је било, легнем опет заспим
као заклан ништа нисам чуо нити сам се окрено и ако
сам спавао на патосу, пошто је прошла ноћ

25 Новембар среда

устали смо коњи су већ били намирени ја сиђем доле у том Хану прегледам поједина одељења, тако су страшна да је права разбојничка пећина већ је 7 сати натоваримо ствари и пођемо пошто смо платили идући цео дан преко брда и превоја планинских стигнемо у Биоче ту опет по обичају ноћимо без икакве промене сем што нам се хлеб и намирнице сланине, остало нам свега за 1 дан устали смо пошли

26 новембар четвртак

у путу идући стигнемо Воју Станојевића, Воју Кузмановића на вису "Ветерник" поздравим се с њима и кажу ми да је Бора Милошевић са њима, ја оставим њих, и продужимо пут даље магла је врло

густа и ладна а Мајор је умако полако за 1 км. стигнем Бору Милошевића, Ружу Раду, и гђу Милу, сви јашу коњима, Рада и Ружа обукле војничко одело, панталоне и метле шајкачу на глави, ишо сам полако и са њима, Ружа сишла с' коња почела да иде пешице ишли смо заједно ја и она у путу разговарамо се 1/2 сата, пут је све лепши и лепши планине и лево и десно а кроз го камен цела су брда прошарана жалфијом, стигнем опет Раду купио сам једну проју за 10 дин 3 кг. Рада јаше на коњу ја је понудим оће ли проју и она узе једно парче осмехом, јели то чоколада пријатељ Боро? кажем јест само је далеко остала, отворим мој сат и покажем јој љубичицу коју сам нашо и кажем јој да ћу чувати за успомену, продужим даље пут преко планине која је лишћарима обрасла а врло лепо наилазимо опет на голе стене и силазимо у једну долину, пут је израђен неможе бити лепши серпентина као длан је цик цак, ја ударим пречицом да сиђем на углу тих серпентина, кад од једном стигнем једног војника врло познато лице али немогу се опоменути дали је из околине или из Ћуприје, питам одакле је каже из Ћуприје, кој си ти ја сам син Ђорђа Чолака а па ти си Боро, па јес ни ја тебе немогу да познам много си ослабио и променио си се газда Боро, идући преко стена дођемо ја и он у један Хан попијемо по 2 кафе ја попијем и 2 ракије купим 1/2л ракије у то наилази цела коњичка Артиљерија само са коњима, ја питам

Бору има ли трошка он ми каже да нема ја му дам 20 дин и пођем, видим на коњима јашу Тоза подкивач, Иса Субић син Живе Анинога, Анта понудим их са ракијом они узму пију по једаред и пођемо око 12 сати дођемо у један Хан наручимо кафе попијемо узнемо по парче проје и сланине, поједемо ту нађем Андреју Радојковића из Стубице, издувају се мало коњи и опет пођемо мало бржим кораком како би стигли у Подгорицу раније, идући путем клима се осећа све блажија, лево и десно пшеница никла, смокве дрвета пуно, долазимо до моста једног гвозденог врло фини прелазимо преко њега, а то је река Морача, Коњи коњичке Артиљерије пустили да се одморе и да пасу јер сена нема, са Светозаром Савићем сам поразговарао и побратим Недељком и продужио пут ја и Мајор идући све поред а низ десну страну обале реке мораче долазимо опет на фини камени мост погледам одозго доле, вода је сва зелена, планине лево и десно а на врху од 1000 м. један чича тера стадо коза и оваца, погледам на каквој је страшној стени, само да се опучи ни кошчица неби му остала пошто смо прешли преко мораче опет на леву страну обале скинемо ствари с' коња, сиђемо доле на реки и напојимо коње а и ја пијем воде јер смо свуда у путу оскудевали за воду врло сиромашан крај са водом, полазимо даље већ је равница већа и већа, већ се и Подгорица види, комора поче да се паркира да преноћи и т.д. ми

продужимо пут и у 3 сата стигнемо у Подгорици, толико сам уморан да само не паднем као свећа, кажем Мајору да нађемо стан и да се одма одмарамо, он ме упути у Обласној управи код г. Одбору за набављање станова одем тамо тражили смо и није ми одбор могло наћи стан, пођем ја сам преко реке Бистрице с десне стране и нађем по 1 перпер да плаћам за ноћ, сместимо ту коње Лаза и Љуба ту остану да вечерају а ја и Мајор одемо код Европе на вечеру вечерамо и платимо два чушпајса без леба а без леба смо и јели по 4 перпера вечера вратимо се и легнемо да спавамо

27 новембар петак

изађемо из стана око 8 сати пођемо по варош да видим кога има од познатих, нађемо Лазу Глишића, Жику Јоцића, Мартћа бонбонцију поздравимо Симу Симића пођемо по варош да видимо шта има на пијаци сланина 8 перп. Сира 6 перп, кајмак 8 перп лука 1 перпер, кромпир 2 перпера брашно пшенично и пшеница 3 перп кукурузно 2.40 Сараге 2.40 и т.д. вратим се натраг кући пошто смо видели прави вашар од метежа на пијаци, само што је месо јефтино а све остало скупо, одемо после на ручак у једној кујни, ту смо ручали вратимо се кући и спавали, опет изађемо после подне прошетам и очекујем шта има новог

28 Новембар субота

изађемо на пијаци купимо сено за коње бреме 8 перпера, шетали смо и нађем се са Драги Брзаковића, Боле Славковића, Стојадина Петковића, Раде Штерића и Добривоја Љубичановића и Милосава Симића ручамо опет у кафани и враћајући се на пијаци се види прави дар мар наши војници стижу \из/ па неке јединице купују, хлеб, месо печене неке ражњиће од изнемогле и изнурене стоке, хлеб покупљено неке трице све горко и т.д. Дан смо провели као обичајно увек. нађем се тога дана после подне и са Др. Гађевцем М Радојковићем, В Петровићем и Тасом Козарцем.

29 Новембар Недеља

Устанем рано купимо сено за коње киша почела да пада изашли на пијац купио сам кукуруз за 60 кг кукуруза дао сам 132 дин. односе Лаза и Љуба кући, питали смо да нам самељу у воденици они нису могли, замолимо газдарицу те отидне и замоли да

нам замене мало па кад може да нам самељу, она замени умеси нам проју, купио сам мяса говеђег те смо скували супу, пре тога леба смо куповали на 2-80 кг проје печене, хлеб је био врло рђав да смо искварили стомак једва смо се повратили у реду

30 Новембар понедељак

Киша, војска све више и више долази, болесна од Дизентерије гладни изнемогли једна врло жалосна слика. Дан се провео по обичају.

1 Децембар фторак

Дан је био мутан кишовито време ја одем до Интедатуре III Армије да видим дали је дошо интендантски Воз III армије и да видим шта је са Војом, чим сам отишо у канцеларији један од војника каже ми у поверењу да су Арнаути напали У Жљебу Интендантски Воз и да је 5то одељење

потпуно уништено да су свега од 52 пара волова избавили свега 5 и да су се сви коморције разбегли, враћајући се онако снужден, киша пропрскује Сретнемо Жику Милосављевића из Ваљева преко моста усред варош и он ми каже то исто а за 5 одељење, каже ми да је Воја здраво са г. Ацом и да су сада дошли отишли су у канцеларији, ја пођем до куће, Љуба и Лаза ми кажу да је прошо г. Аца са Сибином на коњима отишли су у канцеларији и да су

питали за Воју г Аца му је казао да ће послати војника да му каже да дође, спремио сам ручак очекивао сам да ће и Воја доћи на ручак али га нема, ја одма пођем чим сам ручао ка реци Морачи натраг јер су у путу негде остали да се улогоре, идући ван вароши обилазио сам по свима јединицама коморе и питао чија је то комора? све није и није, ајде све даље и даље скоро 5 километара од Подгорице већ више нема коморе само се нека стока (волови) виде гди пасу пуштени по ливадама и њивама испод великог брда и једва једном мало у равници, пођем даље и дођем у правцу те стоке на путу, насип врло леп погледам десно улогорила се комора неких јединица. прескочим врло велики јендек, (шанац) приђем ближе и питам, чија је то јединица? одговарају ми "комора Томочке Болнице Тимочке Дивизије III позива" питам, дали је ту и друга пољ. болница дали је ту Радован Радосављевић"? кажу ми јесте, ено их мало више" ја пођем даље од прилике где су ми показали гди је кум у коме шатору, погледам видим Мику Урошевића и остало друштво из Пећи гди сам код њих пио чај и кум је ту видео ме

и пошо ми у сусрет, разговарали смо одемо до шатор поздравим се тамо, ту је К. Љубисављевић пошто смо се доста поразговарали поздравим се у тај мах добијају наредбу за покрет да ноће у Хуму ја пођем даље и одма наиђем на Комору Интендантског Воза III А. питам за Воју поручник Јанка он ми каже да је баш пре 5 минути отишао у варош с' коњем код г. Аце, ја се одма пођем враћати погледам лево од једног дрвета, коморџије заклали вола деле месо јер леба немају, пеку месо једу без леба исто тако и Болничари заклали вола, и они деле месо, опет прескочим преко шанца изађем на насип и пожурим убрзаним кораком да би стиго Воју, у тај пар стижем Комору Болнице Тим. Дивизије, прођем лево од ње и дођем у варош кући питам дали је долазио воја, они ми кажу да није долазио ја изађем и одем до канцеларије и нађем Воју, киша је почела да пада јак пљусак поздравим се с' њим дођем натраг, доведем коња у штале дамо му сена дође Воја вечера и оде да спава под шатор, у то наиђе Личе и пошто смо вечерали легнемо да спавамо Личе ми се жали како му је пострадао коњ и како се намучио у путу, пошто смо спавали устали смо и личе отишо у логор дам му 50 дин јер нема трошка

31 Децембар. фторак.

изађем у варош поред много пријатеља нађем и Милана Јаковљевића, каже ми како ће се вратити и

дам му 100 дин поздравим се и одем кући кад од једном сретнем г Банчића поздравим се са њим и позовем га на ручак и он пристаде, за ручак смо имали кромпир са добром пројом пошто смо ручали г. Банчић пође и оде у варош да купује ствари, јер у Скадру каже да нема ништа од намирница. дан је прошо по обичају, нађе ме Добривоје Мартиновић дам и њему 50 дин за трошак

2 децембар среда

одем одма код Воје да видим шта ради јер ми се жали да има пролив, питам како му је он ми каже да му није добро сав се променио у лицу, блед, зелен, одма отидем у апотеци купим капљице и дам му на шећеру, вратим се кући замолим газдарицу да нам умеси хлеба за пут јер се морамо кренути за Скадар, дође време ручку, спремили смо само говедину обарену са кромпиром у виду супе, дошо је и Г. Банчић ту ручамо Воја се нешто задржао немага он је мало доцније дошо на ручак газдарица нам је већ умесила 4 хлебова од пројног брашна (проје али укисељене) 2 за мене 1 за Воју и 1 за Мику Стојадиновића, кажем Воји да узме тај један леба и да однесе Миловану за Мику Стојадиновића, звали смо једног подкивача те нам је подковао коње платили смо му 5 дин. вече је већ дошло киша пропрскује време променљиво вечерали смо и Воја је био навечери отишо да спава под шатор ми смо

легли да спавамо на улици велика ларма, од једном јак пукот, један пут, други пут, трећи пут, отворим прозор погледам напољу силна светина, војска, коморе све само иде за Скадар, питамо каква је то пуцњава? кажу нам неки војници бацали бомбе у реку, вратим се и легнем да спавам г. мајор лежи не устаје

3 Децембар четвртак

устали смо ја се спремам за пут Сувим преко Кастрата т.ј. Хумских планина а г. Мајор ће остати са г. Банчићем да иду лађом преко Скадарског Језера подне је већ дошло Воје нема још да дође за ручак ручамо ту заједно, договорили смо се шта ће мо радити и гди ће мо се наћи јер он остаје још до даље наредбе. од једном долази г. Мајор са Војом Аћимовићем капетаном из Бунара а Командир пекарске чете III Армије и каже ми ево Боро да путујеш са Војом да неби ишо сам преко планине са непознатим, ја кажем врло добро и г. Воја се скине с' коња дође у Соби код мене седе да се одмори а са

њиме и Радивоје кафеџија из Пожаревца, ми смо завезали ствари у 4 бремента, 2 куфера у 2 џака а леба и зоб у 2 џака товар за 2 коња Воја почео то да везује, па се саплете и паде и уби се мало на уснице натоварисмо ствари на моје коње а кобилу Мајорову узјашем и пођемо пошто сам платио газдарици за стан и пошто сам се поздравио са Војом, Воја остаде а ми пођемо киша пропрскује, Лаза и Љуба воде коње са стварима а ми троје јашимо чим смо изашли ван вароши у 3 часа по подне окренем се лево и десно по пољу које је све песковито, силни лешеве леже мртвих коња и волова идемо тако киша све више пада, ладно је али сам се загрејо од јахања па и не осећам ладноћу на телу сем на рукама, пут је врло леп, прав и лепо насут, раван, скренусмо десно завијутак силазимо низбрдо, неколико кућа стоје с' десне стране, кажу нам то су обележја "карауле" старе границе Црне Горе, наилазимо на једну реку која је као поток широка до 2 м а дубока обала у камену у висини 4-6 м врло брза и дубока, камен је све белутак и кречњак па прави зелено-кречњаву боју воде врло лепо, продужимо даље пут дођемо до пред Хум опет се једна речица разлила, бара врло велика прегазисмо преко ње окренем се с' леве стране један човечи леш лежи ко зна од када, лице оцртава старијег човека III позивца продужимо даље пут, опет један леш старијег човека, дођемо у Тузи скинемо се с' коња узмемо 1/2л ракије и попијемо узјашемо опет коње и продужимо даље да стигнемо комору у путу у једном дућану купимо сира 1/2 кг 3.50 перпера тражили смо шећера није било продужимо даље пут већ је први мрак почнемо се

распитивати с десне стране улице, овде су Болничари продужимо даље, сада када наиђемо поред које јединице почнемо викати "Комора Пекарске чете III Армије" и од једном с леве стране одазову се овде је, прескочимо с коња преко шанца који је врло дубок и широк коњ са товаром паде скочимо и дигнемо га, пођемо даље лево и дођемо код шатора, пошто мало пропрскује, скинемо ствари дамо коњима мало сена што смо понели да једу, вечерамо ту неку чорбу са пиринчом од говеђине, ватра наложена од смоквиног дрвета па само чури дим све човеку истера очи одемо у шатор да спавамо, легнемо ја, Воја Аћимовић, Радивоје и Рајко из Ваљева „ђаво“ врло смо лепо спавали и ако смо били све мокри а и земља је мокра, Лаза и Љуба легли су на стварима покрили су се шаторским крилима, киша плусак удара у шатор и све ме више успављује, разбудимо се јутро, ја се уватим за ноге пипнем се видим новац ми стоји у ногавицама погледамо лево и пред нама још се нико не креће ватре по брду још горе, војници нам спремили за доручак од брашна које су добили следовање прекрупљено качамак и са маслом и сиром измешано једемо мало војници донели и сена купили у тузи и дамо мало да стока једе јер су врло мало јели јер и сена није било пошто су мало јели сена т.ј. стока потоваримо ствари на моју и Мајорову кобилу, пастува ослободим јер ми нешто почео да куња а ја пођем пешице, и ако сам стално неспособан ипак сам добар пешак, дођемо до реке једне гди је мост разрушен још за време Балкански рат коњи доле прегазе а ми пешаци пређемо преко моста и то је

4 Децембар петак

почнемо се петити уз брдо преко неких стена гди требамо прећи тзв Хумске Планине, погледам поред силне колоне, Артиљерије коморе видим једног и врло лепог алата на њему јаши једна госпођица из Београда која је мени већ позната „Leichte ware“ у пратњи једног потпоручника који се смртно заљубио у њу, погледам је па пукнем у смех и кажем Боже мој шта се ради идемо све даље и даље, блато камен врло оштар коњи и ако су потковани клизају се преко камења, а све више и више уз брдо, почнемо силазити у једној долини, магла пала па се невиди 20 метара у даљини, једва се дише магла мало када на изласку од једном силна комора се стигла све се закрчио пут врло рђав, козји, све између камења и стена 1 1/2 до 2 1/2 кубна метара у висини плоче читаве куће, стајали смо ту дуго читави 6 сати од једном прогура се и дође једна госпођа са двоје девојчице, распитам чија је то госпођа кажу ми Команданта Артиљерије 2 или III неznam два војника воде по једног коња товарног и 2 коња јахаћа, на једном товарном коњу, чији је товар покривен са шаторским крилом обоје бели врло лепи, гладни и они сироти јер и за њих нема хране као и за све нас, војник који води тога коња, лепо је дресиран певца, а он сиромашта мора кад је гладан и каже му "деде Перо кукурикуни мало да ти дам да једеш" а он доиста одма закукуриче "кукурику" овај му да леба он узме и почне кокотати зове и кокошку она устане, док она дође да узме хлеб он је већ појео, тако је војник поновио 5-6 пута, сва маса света која је била ту у

околини док је чекала на ред изласка и ако је била уморна гладна љута, морала се грохотом смејати, једва дође ред на нас да уђемо у колону и да изађемо на пут, полако водимо волове и коње, од једном окренем се позади погледам видим г. Ацу Тодоровића, његовог Љубу и Сибина јашу коње поздравим се с њима и питам гди је Воја каже ми г Аца иде полако са комором за мном, пошто смо сишли с брда на пут пошли смо полако, јер неможе се брже ићи цео је пут закрчен једва смо за цео дан прошли 3 км наиђемо на неко блато до по више чланака изађемо из њега, већ се дан мало разведрио, од једном чује се звук апарата Аеропланског погледам на западној страни он лети у правцу Подгорице, чује се један пуцањ, бацио је бомбу на комору код Подгорице, пошто смо већ изашли из тога блата, скрећемо десно и уз једно брдашце пустимо стоку да се одмори и ако нема шта да једе, али има мало траве завараће се, ја сам имао само зоб за коње и дам им да једу а ја пођем са Премовићем даље да видимо дали има још далеко да се иде преко тако рђавих стена ишли смо читава 2 км све од камена на камен као и у почетку, дођемо на 100 м пред крај и видимо језеро мислећи да је тај рђави пут већ свршен, вратимо се натраг, већ је први мрак, ватре на све стране наложене, иде вика, довикивање, појединих другова који су изостали од своје јединице или су послати да траже воде дођемо ја и Премовић код Воје и саопштимо му какав је пут, војници већ заклали једног вола који је изнемого а пошто леба већ неки немају, то су поделили меса, наложили ватре и почели су да пеку меса и једу без леба и соли,

нами се придружио и Благајник Приштинске Војне Станице са дететом, и пошто су Лаза и Љуба добили мяса те испеку и они два ћевапа ту вечерамо и ја седећи на самар а поред ватре сви одспавам покривен са капутом а договорили смо се да изјутру раније устанемо да на пут да нас неби претекле остале колоне, и тако учинимо 9 сата поноћи

5 Децембар субота

разбудимо се и пођемо по помрчини са свећом коју сам носио напред пред коњима да неби попадали преко камења, газили смо блато до под колена, пролазећи између камења и преко баруштина, дођемо до чесме једне врло лепе ту се умијемо и пођемо даље од прилике смо до половине дошли, већ је 6 сати свањује, лешев мртвих коња на све стране, једва изађемо на мало направљену стазу пута али ту смо већ стали неможемо даље закрчено је већ погледамо лево једна караула арнаутска направљена

сва од камена са неким рупама да се може из нутра пукати, тако страшна да може доћи цео пук да се бори са двојицу тројицу и ништа им немогу учинити, погледам десно још више на брдо опет иста таква караула али нигде једног човека нема у њима пошто смо дошли на тзв. неки пут блато до чланака, полако полако, сада ће бити само да прође Тимочка Дивизија II позива, цео дан је пролазила ми смо све у месту стајали као и друге јединице, после подне око 4 сата почеше волови да падају немогу да иду, гладни, балдисали и у месту стоје, ја пођем и по други пут да пређем преко брда како би могли ноћу проћи и да изаберем пут где је боље, прешо сам и враћам се поново натраг, одједном погледам на једном камењу седи Света Челиковић, питам јеси ли ти Свето каже јесам, поздравим се са њиме питам га има ли трошка каже ми како нема и моли ме бар шта да му дам ја извадим 20 дин и дам му опет се поздравимо, сузе му грунуше у очи али се уздржа, ја одох он оде, ја не пођох ни 100 м сретам кума Радована поздравих се запитах га има ли леба он ми каже да нема и замоли ме ако имам да му дам колико могу, они су већ ушли у колону и иду полако ја обећах да ћу му одма донети, помислих у себи кум ми је делићемо док имамо и последњи залогај пођем ја ка комори и коњима да узмем хлеб и да му однесем, дошо сам одсеко комад проје од прилике 1/2 кг. увијем у једну нову мараму и пођем за њим да га стигнем и да му дам, дођем до онога места гди сам га срео али њега ту нема отишо даље, ја пођем даље ајде, даље, немага, изађем на крају питам неке војнике дали су прошли каже ено баш сад одоше ја

пођем поред језера насипано блато по више чланака, сав сам се до главе измазао у оном блату преко стена, брзо сам ишо скинем капут и стигнем кума дам му хлеба поздравим се и пођем опет натраг идући до половине брда сретнем кум Милана Стојичевића из Деспотовца, питам куме имаш ли хлеб, одговори ми немам, ја га запитах оће ли да му дам једно парче па ако имаш дајми куме, ја кажем дали има кога да ми да да пође са мном да му дам да донесе јер сам три пут прелазио преко овог брда па сам много уморан и знојан, пођосмо обоје натраг срете он њиовога куvara замоли га Параћинац и он пође са мном, одсечем један комад за кум Милана и један Комад дам Параћинцу и он оде пошто ми је се веома заблагодарио и каже већ трећи дан нисам ништа јео. ја останем ту код коња, воде немамо капетан пошље једног војника на језеру да завати воде бар за чај јер је већ сунчи заход и почиње ладноћа, ја немајући стрпљења нервозан сам цео дан стојимо у месту, пођем и ја са њим, дођем на језеро умијем се одједном чујем звона звоне на источној страни од језера прекрстим се помолим се Богу заватим воде стао сам на стенама које вире из језера и пођемо натраг, маса војника носи воду за вечеру, заробљеници носе воду један од заробљеника носи један котао са водом на глави који вата 10-15 кг. одједном му се изврне са главе и просу му се, заробљеник жалостиво погледа па се заплака у глас као мало дете, јер је велике муке имао док је заватио и дошо до пола брда, погледах га ја па се и мени нешто сажали а нисам му мого ништа помоћи већ му лажем немој плакати узми котао па полако опет

захвати, бар да га утешим кад му друго немогу помоћи дођемо код коморе легли смо и скували чај узели по парче хлеба попили чај и сели смо уз ватру са болом и бригом у души како ћемо прећи преко страшних стена ноћу, одједном лупи, паде један во капетан дозволи заробљеницима да га брзо закољу и поделе међу њима месо, пошто леба немају они то учинише од прилике за 1/2 сата и тек пођосмо напред 20 метара опет стој, стадосмо поред пута а лево у брду је само ватра до ватре ми како смо почели да се крећемо само наиђемо од једне ватре на другу и одма додајемо дрва и суво трње те се грејемо, други који наилазе за нама они међу на оне ватре гди смо ми били и тако је ишло редом, дошли смо на једну ватру по вишље но што су биле раније намеће Премовић трња она се запали врло велика, ја седнем на једном већем камену, и задремам, дремо сам до 8 сати од прилике 1 сат, неко нас поче звати ајде тргнем се и пођемо сада можемо ићи, погледам на све стране ватре читава панорама а месечине нема крије се за облацима, од једном чује се јаук, јао, јао, убиме за леба! неки притрчали да га бране али га је онај ударио ножем узео му хлеб и побего, ми смо већ пошли и ушли у страшан колосек пута по један заробљеник води вола а по један војник тера ми водимо коње за њима, по блату се чује како коњи који су пали стењу јече као човек, само што не проговори подигне главу па погледа у коње и завришти али се неможе дићи, пао је, заглавио је се међу стене и изнемого је јер стока није јела по 5-6 дана код неких јединица, јер им руковаоци нису били способни за тај посао да набаве храну, идући полако

између стена с камена на камен вичем полако ајде, овде, овде је боље по неки нам се коњ поклизне ја викнем на Лазу и Љубу пази гди водиш и гди идеш, иди право замном ишли смо и изашли на пола брда (планине) погледам 12 сати, сви смо стигли ту има мало равнице али све већа и већа помрчина месец се све више и више скрива за густим облацима, ја се сам у себи почнем јадати, "ах Боже Боже па када нам није било потребно месечине ти си нам даво а сада када нам највише треба ти је недаш, па и ти нас Боже за нешто казниш, али опет воља твоја, ја мислим да водиш рачуна о бићима која си створио" "Судбина прати сваког човека и од ње неможе побећи" пошто смо се сви скупили опет пођемо даље, ајде полако преко глибавог блата ишли смо ишли и већ смо посустали од замора, заробљеници сироти почели да падају од умора, Рајко замоли капетана те стаднемо да се одморимо, ја сам носио једно цакче на леђима са потковицама и клинцима за потков коња, наиђем на један велики камен плоча, метем цакче па седнем на њега увијем се боље капутом иако је каљав од блата само да не назебем, док сам дремао седећи, појави ми се у сну Савка као у црнини и ја се брзо тргнем из сна погледам колико је сати већ 1/2 6, једно се обрадовах што видех сестру али ме брзо ухвати неки гњев зашто је у црниним кажем Премовићу који је до мене седео ајде да се крећемо раније да избегнемо после кркљанац. Премовић оде да тражи капетана, нашо га и већ је 6 сати

6 Децембар Недеља Св Никола

полазимо даље поред језера, насип, али блато је до по више чланака али ипак сам задовољнији јер је бољи од стена, пристао би по води да газим до колена, само да не идем више преко таквих стена, идући даље и даље с намером да се у прво село одмарамо гди нађемо прво храну за стоку наиђемо опет на стене опет лешеви коња волова а док смо прошли по оним прошлим стенама била је жалосна слика са стоком ваљда је ту пропало на 3000 грла које коња и волова али већином коња и то добри коњи који су љути. наиђемо с' леве стране неке Арнауте, продају нарове купимо 5 комада по 0.20 п.д. почнемо јести и пођемо даље већ је све мање и мање стена блато је велико али ипак боље а идемо све поред језера дођемо близу Хума у једној пољани наиђемо пустимо, стоку наложимо ватру, време се побољшало нема кише али је облачно пустим коње они почну јести лист који је опао са дрвета а и по мало траве која је почела да зелени, један војник отишо у Селу, нашо шуме купио један стог за 140 дин. донелига и поделимо сиротој и гладној стоки која поче да се отима да једе. одем ка језеру при изласку из Стена првих умијем се помолим се Богу а и слава ми је, грунуше ми сузе на очи али се уздржах, пошто смо већ наложили ватру леба

немамо, а ја сам понео брашна из Подгорице, дам брашна те направе качамак за Лазу и Љубу са посилнима један за нас, ја, Воја, Радивоје, Рајко, Премовић и Новак спремимо 2 качамака пошто немамо у чему правити него у мањеркама, заклали су вола ја сам отворио кутију сардине са парадајсом коју сам понео од куће и 2 кут парадајза, спремили смо чорбу од парадајза са говедином ручали смо и легли да се одмарамо, пошто смо спавали до 4 сата, устали смо вечерали пили чај и опет легли у шатор да спавамо, ја, Воја и Радивоје, пошто смо добро ипак спавали устали доручковали

7 Децембар понедељак

Кренемо се опет на пут даље киша поче
пропрскавати ја оглеђујем дали ће ме стићи мој Воја,
али га нема, идући путем све јача и јача киша пљусак

грми, сева пуцају громови у планини, вода путем
мало насип, блато, киша само шушти капље врло
крупне, већ сам сав покисо као и сви остали, Мита

Кокало већ неможе да иде, пекар циганин, боли га стомак а и већ је назебо, ја извадим капљице па му дам и мало загреје стомак пође даље, дођемо близу Хоти врло лепа равница засејана пшеницом и јечмом, лепо се зеленило види али су га наши при пролазу немилосрдно погазили, од једном јака грмњава и јак пљусак кише ми набијемо т.ј. ја Воја, Радивоје и Рајко леђа у ограду од Трња и сачекамо прође слота, продужимо даље путем, погледамо само расејавана силна стока путем жива али неможе да иде посустала, тек се види по неки во диго се сам па пошо крај трњака пасе али само тек што не липше, тешко излази душа па се сиром а он бори као човек за свој опстанак свога живота, ако је стока и њему је живот мио и ако вуче кола и подноси силне телесне напоре, дођемо у делу Хуму, на сред села једна бара као у виду језера киша пљушти, десно од ње једна застава и пише "Војна Станица" на истој страни види се католичка црква, од једном Благајник Приштинске Војне Станице одвоји се и оде да тамо ноћи јер је сав мокар и неможе даље ићи због детета, ми продужимо даље идући опет једна бара (језеро) и до ње један брест (дрво) кад под дрветом погледам и видим малога Жику подкивача из Параћина који са Војом мојим иде а из Интендантског воза, поздравим се, питам га за мог Воју каже да су отишли са благајником у селу да нађу сена за стоку и ту ће ноћити, ја му кажем да каже Воји да сам прошо и да ћу ноћити у прво село да зна и пођемо даље идући, ја Воја капетан и Радивоје са капетаном Пекарске Чете Шумадиске Дивизије, они ми од једном кажу ти Боро остани сачекај комору ту на путу а ми ће мо да идемо

да нађемо сена за стоку и стан за нас овди да ноћимо, ми ћемо ти климнути руком где будемо били, киша опет поче јак плусак али само сада ладна стигоше моји коњи, гладни забили главе у трњаку и обирају по мало траву, стиже већ и сва комора ја и Премовић пођемо за њима преко поља, вода ми се цеди из рукава почео сам да дрхћем од зиме дошли смо до половине пољане и они нам дадоше знак за полазак ми позовемо пође и комора, све смо до коже били мокри а и ноге мокре, сместисмо комору то је село "Копник". за коње су нашли једну шталу као и за нас 8 једну собу по турском обичају са оцаком сместимо и коње дамо им сена које су купили један стог за 800 дин одемо у соби, изујемо ципеле и чарапе на тавану обесимо да се суши више оцака, питамо газду има ли шта за вечеру он нам каже да ће за нас спремити нешто, каже да ће нам спремити чорбу пилећу, ми пристанемо али ако и леба буде имао и шта буде право све да му платимо, он нам онда каже да ако оћемо зоб за коња има јечам, цимента од 1⁰ 1.20 дин звечеће. ја пристанем узмем 20 цименти како би и за пут сутра понео вечерали смо после вечере нам је донео кисело млеко врло добро, пошто смо вечерали изађем обиђем коње Лаза и Љуба су спавали у штали код коњи а ми у соби по патосу, прострте асуре покрили смо се ћебадима и мокрым капутима, шињелима ватра гори у оцаку два добра церова пања, ноге смо пружили ка ватри веш сав мокар ја узмем па се пресвучем и преко ноћ ми се осуши устао сам опет изашо пред зору напоље, време се мало утајило месец се час појави а час сакрије за облацима који су били доста велики, вратим се

поново у соби и легнем пошто смо одспавали
пробудимо се сви у 5 сати приставили чај да се кува
ми се умили на бунару напоље

8 Децембар фторак

попили чај звали газду платили смо му за стан, шталу, кост и зоб. поздравимо се и пођемо ка Скадру, киша опет поче да пропрскује ишли смо полако преко поља у неких селских путева једва изађемо на насип, ми се одвојимо, ја, Воја капетан и Радивоје и пођемо мало брже да видимо гди се имају они улогорити и да нађем ја мајора, комора је ишла полако за коим, Воја и Радивоје јашу коње а ја идем поред њих пешице идући дођемо до једног стана који је био лево од насипа силан се свет нешто сакупио ту видим и полициске власти, питамо шта је? кажу нам да су Арнаути убили једног нашег комиту и једног војника, ми пођемо даље киша све јаче и јаче пљушти, долазимо до једног потока који је надошо доста дубок Воја прегази јашећи а Радивоје ми каже ајде и ти јаши заједно са мном на коњу, ја му кажем

да нећу, јер видим да се један војник изуо и преноси војнике да се неби изували, колико му кој да јер нема трошка, ја узјашим он ме пренесе, погледам га сав блед, испијен, извадим 1 дин и дам му он ми се захвали ја пођем са њима даље газећи врло често

баре а лево и десно још се баца муниција пушчана као и артиљеријска, десно на пољани леже 3-4 лешева војници помрли нема кој да их сахрани, они леже у блату и води као какав мртав предмет или један трупац, мало час лежи један заробљеник поред улице сав поцепан бос већ леш прелази у трулеж. пођемо даље и дођемо око 12 сати код села Врак ту је цала Тимочка Дивизија смештена, питам које то позив с' леве стране каже IIIћи од једном изађе Ђура предузимач резервни капетан питам њега кога има од Ћупричана. каже ми Милан З. Јанковић, Добривоје Пекљавина и Дина из Жировнице. ја викнем Пекљавина, Пекљавина кажу ту је саће доћи мало причекај. излази отуда Добривоје пита ко ме тражи, кажу му један ћупричанин, ја пређем тамо он када ме виде, зграну се свратимо код њега под шатор скувамо чај ја попијем загрејем се мало он ми потражи 100 дин за трошак ја му дам и пођем, даље за Скадар идући даље киша ме је непрестано пратила сав сам до коже мокар а још путем газећи воду која је преливала преко насипа, војска се улогорила лево и десно од насипа дођем у варош сам пошто су Воја и Радивоје пре мене отишли, али око 4 сата се опет нађемо Мајора нисам мого наћи за стан да ми покаже где је, одемо ја и Радивоје у Обласну Управу да нам одреде стан они нам даду пандура и нумеру куће код једног турчина, када одемо тамо он нам каже како му је стан заузет и нема ми се вратимо натраг у Управи и кажемо шта нам каже, они га позову и кажу му да ће га ухапсити ако не буде дао стан, он онда пође и поведе нас, одемо до пред кућу пред 10-15 степеница од камена кажемо му да ће мо сада доћи само да

вечерамо, изађемо у варош вечерамо неки сладак купус без леба попијемо по 3 коњака из флаше коју сам купио у апотеци код Јове апотекара из Шапца који је био у Ћуприској болници наплатио ми је 20дин, пођемо да спавамо дођемо на капији, закуцамо турчин дође отвори нам и поведе нас, опет дођемо до степеница, турчин нам показа да се изујемо напољу и тако би изусмо ципеле прођемо боси преко басамака ладних са мокрим ногама, дођемо у соби, када у соби велико изненађење, соба само четири зида и патос од дасака уђемо даде нам столице па седосмо и каже ето вам соба, ми питамо дали има штогод да нам да да простремо, каже да нема и оде ми се стадосмо мислити како да спавамо, а напољу већ је почео мраз да стеже, од једном донесе две сламњаче узане по 60 цм једна дугачка 2м а једна 4 м. каже ево за г Командира ова мања а ова већа за вас, погледасмо и кажемо опет добро, капетан леже од једном турчин донесе 4 кафе пописмо и оде даде нам поздрав лаку ноћ, посиљни простро неке џакове па лега а ја и Радивоје прострли ону дугачку сламњачу па легнемо обучени мокри један до другога савијемо ону другу половину сламњаче па се покријемо и пребацимо шињел и мој капут преко сламњаче тако да смо заспали када ујутру

9 Децембар среда

устанемо пипнем за веш и одело своје суво турчин нам донесе опет кафе попијемо, попијемо и по један коњак и изађемо нађем Мајора он ми каже како нема стан и да се сам постарам о стану ја га питам гди он седи одем тамо питам газдарицу Нина Токова дали има да ми да за мене стан каже има на патосу да спаваш са нашим хаљинама по 1 дин да плаћам а за коње опет по 1 дин ја пристанем само да се склоним

одма пођем да видим гди су Лаза и Љуба ноћили и да их позовем да дођу изађем ван вароши сретнем Лазу и Љубу пошли у варош неиспавани, мокри, јадни кажем им да одма доведу коње у варош ја ћу их чекати у кафани Краљ Вукашин и вратим се зима снег пао по висовима огрејем се на ћумуру пред један дућан јер ми се почеше руке да коче сачекам их и пођемо кући скинемо ствари сместимо коње, пресвучем веш и од вашију а и мокри смо ја изађем у варош силан свет са свију страна, погледам видим и Воја тек што је дошо одведем и његовог коња у штали дам им сено купили смо једну балу за 20 дин мало се одмори покажем гди је интעדатура и онда дође да спава код нас пошто смо мало вечерали легли да спавамо добро смо спавали устали Воја оде у канцеларији

10 децембар Четвртак

а ја и деца пресвучемо се јер је веш на нама још, влажан, седим грејем се на мангалу купили смо 10

ока угља дрвеног по 1 дин оку звечеће сребро полазећи у варош а поред апотеке Турони купим опет флашу коњака код г. Јове за 20 дин и одем даље у путу сретнем г. Воју Аћимовића понудим га са чајем он пристане свратимо у кафани „Зета“ наручимо чај почнемо пити чај наиђе Чеда Макић он попи чај са по 2 д коњака, чеда оде од једном чују се звона на цркви, долази Аероплан звона звоне и по други пут значи да је аероплан близу, устанемо ја и г. Воја питамо се гди ће мо ајде у његовој пекарници тек што смо пошли аероплан се види уђемо у авлији, тек што смо ушли и стали под један свод чује се звук бомбе где пада са висине тек што паде чује се други звук, друга бомба, почеше долетати парчета црепа и стакла, ми скочимо одатле и почнемо бежати, одемо под један свод басамака одједном ослушнемо апарат се чује слабо погледамо напоље видимо га да оде изађемо напоље чујемо од остали оде, оде, срићемо на улици двојица воде једног жандарма под руке питамо шта је видимо исечена му сва уста и нос, кажу нам од бомбе пођемо даље, ја бежећи кући видим бомба је пала 15-20 м од нас западно а друга пред Обласном Управом прва је срушила целу кућу жртава није било а друга пала на два коња 5-6 м од обласне управе, убије 2 коња и неколико рани а један на месту мртав одем ја до куће видим шта раде коњи, лаза и Љуба су ту и они причају шта је било, ја пођем да видим шта ради Воја, одем у канцеларији Интендантског Воза III Армије кад чујем да је погину неки њихов писар Жика Милосављевић из Ваљева син неког гвожђара Милосављевића, јединац вратим се кући, мислим ко је? ко је? кажу ми да га

познајем био је код моје куће, одједном сетим се ко је? видим да њега нема ту, а ти је личност која ме је срела у Подгорици и казао ми како је страдао Интендантски воз на Жљебу и каже ми да је г Аца и Воја дошо у Подгорици и да су већ у канцеларији, вратим се са Војом кући њему се све рашиле ципеле па изгледа као какав драпавац, ручамо и опет изађемо да видимо шта има ново по варош, у варош по улицама силна светина, гладна купује шта нађе на улици једе само да одржи своју јединку, вратимо се опет кући, седнемо разговарамо се о свему вечерамо пошто смо попили по један коњак легнемо да спавамо

11 Децембар петак

устали смо питам Воју оће ли да обуче чист веш, он ми каже да оће ако има, сиђемо доле у соби гди обично седимо, дам му веш он се пресвуче, изађем у варош видим Мику Урошевића питам за кума Радована шта ради и кажем му, да каже кума Радовану да одма дође до мене и да ће ме наћи ту на пијаци, поздравим се са њим и пођем даље да видим кога има по вароши, распитивао сам се о цени робе 1л вина 8 дин 6. ракија 8 дин кукуруз 2.40 брашно пројно пшеница 5 дин 1 хлеб 1 кг 6 и 8 дин, струк прازی лук 020пд.

Вратим се кући ручамо легнем те отспавам изађем опет у варош прошетам на улици страшна слика кога год погледам човек, блед, жут испивен од глади, један страشان приказ на улици продаје се 1 парче ратлука 1 перпер; 3 уштипка пржени на зејтину 1 перпер и т.д. вратим се кући вечерамо само леба и зејтин пржен са сиром, легнемо да спавамо и Воја је са нама стално био

12 децембар Субота

Устали смо Воја отишо у канцеларији, ја се прошетам кроз Варош и одем да видим шта ради г Аца у путу интересантне ствари видим наши војници изнели на пијацу продуду кошуље, гаће, ципеле, копоране, гуње тако рећи све што је лично њихова имовина, јер немају трошка да би се могли одржати пођем даље одем код г Аце поздравим се нуде ми да седим са њима г Аца ми каже да дођем код њих да останем за писара те да не идем сам него да идем са Војом и њим, ја то одбијем и онда у разговору како воли г Аца ратлук ја му кажем да удем да скувам али немам шећера он ме онда замоли да то учиним он ће

наћи шећера, ја му обећам да ћу му сутра скувати ако данас набави шећера поздравим са са њим и пођем, одем кући, ручам и изађем у варош, сретнем опет Урошевића и он ми каже да ме кум чека на средини вароши код "Hotel de Engleter" "Willi пођем даље и сретнем кума, одемо кући у путу се разговарамо шта ће мо да радимо, он је добио исправу од лекара да се јави Комисији Врховне Команде на преглед, а и Воја пошто је слабуњав и он је упућен на преглед Врховне Команде одемо да видимо када требамо да се јаве и када ће почети комисија кажу тек 15 ов м чекали смо да се састави комисија јер смо на то решени, да видимо шта ће бити па ако се обоје ослободе да можемо ићи за Швајцарску

одемо кући сви, погледам немамо ништа за вечеру, сем што нам понуди газдарица зејтина и сира узмемо једну флашу 0.7 зејтина и парче сира на 8 дин оку, исецкамо ситно лука кога смо већ имали метемо зејтина у тигању испржимо лука са сиром и седнемо вечерамо одемо гора легнемо да спавамо сви већ по обичају до зида Љуба и Лаза ја кум Радован па Воја сутра смо устали а то је

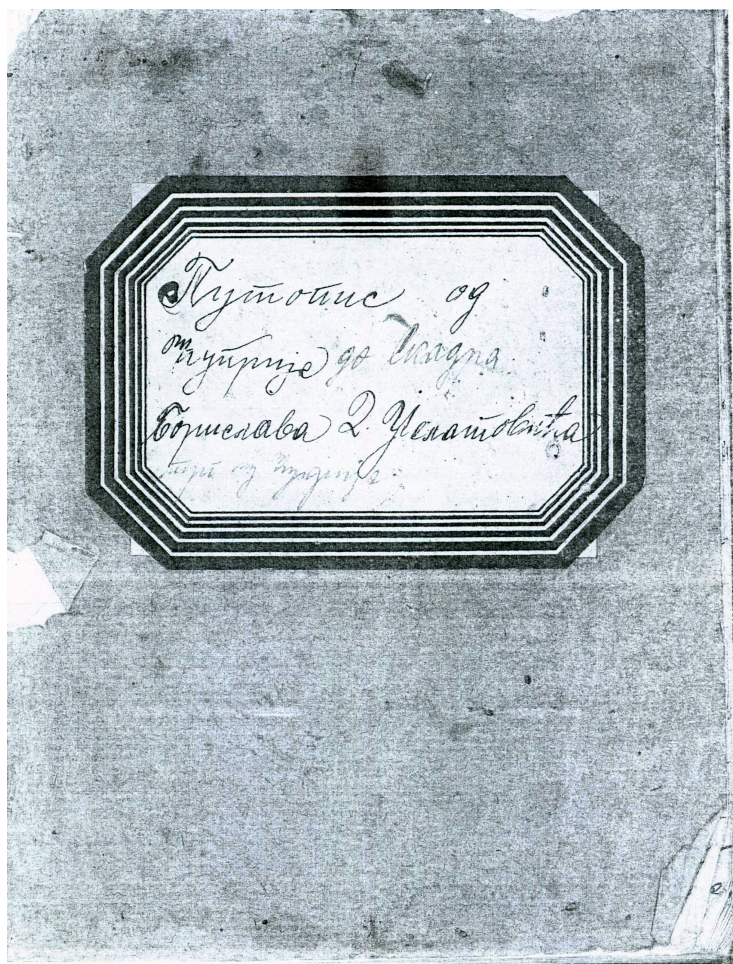
13 Децембар недеља

Изађем са кумом, пошто смо устали попили чај са коњаком у варош нађемо Лазу Глишића Симу Симића. Драги Јанаћковића, Чеду Глишића, дошли из Подгорице да изваде пасоше и да продуже пут опет у подгорици за оне остале и после један дан се врате да иду даље за Сан Ћовани, Лаза ми каже да има да наплати 13.000 Кгр пшенице од Главне Интедатуре која му је у Ћуприји реквирирана, остали су и они у стану са нама до 18 децембра дође и г. Магдић са шураком са њима заједно одседну у стану дан смо провели по обичају купили смо код једног турчина пројно брашно 10 оке по 2.80 умесио Љуба проју и однели смо на фуруни да се пече, већ је подне, дошли смо ја и кум на ручак ручали, изашли да видимо када ће комисија почети рад, нађемо вино попијемо ја и кум по једну пивску чашу и платимо по 1,50 перпера. кажу нам сутра ће почети комисија да ради; вратимо се кући седимо причамо са газдарицом, вечерали смо и легли да спавамо.

14 децембар

Путопис од Ћуприје до Скадра
Борислава Д. Целатовића
чува његов унук Дарко Д. Целатовић
а фотографију син Димитрије Б. Целатовић

Рукопис су у читљивом облику приредили
ученици техничке школе у Ћуприји 2009. године

Корице дневника Борислава Д. Целатовића

Фрагменти дневника Борислава Д. Целатовића

— 1915 —

Среда 21. Октобар.

Љупица, Јанковић са свом ствари, које
је пренео у друштво са саопштењем да
Јанковић је оставио, друштво је одлучио
наша војска прелазити где да Војни
војдо Јанковић и војни долази ко
не у соби и кансе наредно Мајор
да пренеће, да се он држи, то се
мање време долази Мајор Мило
Јанковић и кансе од тог дана, ја са
много ствари кући, ја се нећу
да да кући и Јанковић, постоји
много Панче иу, које је хтео да
ти, онда узимам ермону и постоји
само отиднем и да поам Панче
та, да ми да рачу, јер ми је
да да кући, он Нема кући ја ми
оставио још и саопштењем

[illegible]

запрепашују, убаи у муји на, стогу, сто-
ји а леба, унесиен за пој. путу, за каже
свице да узиме један, бити одсече и за-
пакује са лебом у сандуку седнице
сица и мајор дозаци, неће бити несе
за дозаци и унесити постоју,
снајка ми да узиме и завезе
да у путу, редом, јер, неће бити
време да се додрже а важе, седећи
у кола са мајором, сео и отау посто-
ракопа до преко постоа пошто сам
се одржио са свима путу поздра-
виле се и са оцем и повољно
путу асе, вине и вине закренов
по море, ситице ио бину, Караћина
у толи насетице, Меланис, вероплан
и преко нас, ми ситице ио бину
вину ситице ио бину, Персе
и мао бина и отае ио кола
да тијаче, дамо пожема доз, ја се

вратиши код тетка Перас, седне
да се разговара и даи јој 5 динара
од једне и види и пакоу, кун Драго
вуба и куну Мицу, дошаи су са баба Еви.
Здеи су бексавца пошом за "Кутурну" па
ли неки ертурк казао да немогу стити
до "Кутурне" нево да се врати и тада
се вратиши продужаваи пут за "Ку-
мсау" са Драгоубом и баба Евица каза
ла да отиру за "Кутурну" доукије.
Показује из Паратина код нешто
стити село у путу Овну Винаковина.
Мити младић, доборито се да
пако одморити кне са "Битурин
китијанин", свратиши до једне куће
стити у Појати село, али тада јој
вешар писмо смели оставити по
збојне, већ оскрелити кола и повои
даво доути стити додеса доу
пу пустиши иако митијанин, даи

путијујући у путу сретнувши Корду, и ту
вече, путовања се чје, на две стране
са давања и са севера, тек по који
пут и са постојне. Сметаме ли томе,
тако бже постоје, одна путем и поже на
пути и одна оден код меча Боже
осиљанга и оден код меча Савца
поздравити се добрим и у путу сретну
иу. Терменавицу, ту иу Матца, поздра
вити се и поже оден код меча ту
дје поже поже Врх капишта, Антон
Корбелн, Свѣта Мошнѣ, Врх Тајанѣ, Тау
Капишта, Корѣт и оден поже пуца
код једне бже нече на и поже, бже
по ту сдн и оден да ставанга, ага,
васан са капишта, устанга дје
пајр и наредн пајр. И тако ага
и саи путовања на две стране
паче дје, на путу давањима
сва поздравити се пајр са пајр

23 петак

и продужених буги, ситијасмо у Мајдево
у сватим подне пошлемо меса седмично пред
каракош и друштву са Мартом Ђорђевић
ћем, Терки и Ристовић и. и. и. у путу при
лазећи кроз село Мајдево ситијасмо се
десет и видимо неке зграде стоје у та
мном као какав, мабу "то су двори поца
Минића.

Потом смо ручали пољско даје
у путу на све стране којима, буги, Бод
лове, четв мајор бича терај десно
и тако ситијасмо у Каме, у. путу ситијас
мо Блато, војници буги муниципал
аве задржати, то 2-3 маја Блато
и путу ситијасмо Блато, Блато, види
мо с' лево стране нареване гошће
топовесел муштане муниципал, разнота
кампора која стоји на отвореном пољу без
стране и отворена, кини тес. што није
кампора, ситијасмо у село које даје

ве, сосане, мајор аутоа'скаа и затим ади је
Возна станица он оде тамо а ја пречекал са кола
на на путу а раскрснице ја Куркумску - Ви
- Крутеваз, догоди мајор са још једним коју иде
да види стан у козарани и у козарани наћент
једну собу, које е испитица у тилаан, Лаза и
вуба отишу да епреде коно а ја наћент у соби
дрнјени се и аутоа'скаа да види мила
мина да вечеру раније јер је онак свет
повека у мина, а неможе добити хлеба на
маршуре, и једе јела без хлеба а најомити
раденици у мина неможе, који су се
странно издијааи. Кошто смо вечеру ми
потили он да вечеру и мина јер је била
врло добра исека чорба и потриваа
и одену саби лејмент да ставимо
ади је била чамешитено два зрвела бут
мича чиста а Лаза и Вуба ставали
су у тилаан код коно.

24. Срећна дан је свануло врло лет ан
но, туђу миа још била, дошле су је
наоу пред касрањом, база и врта утрет
која, нестеран пред касрањом, поклањ се
ја и Мајор и привукало ту на Кури
ту миаји, а идући довели до једној сел
ту селаном, била је 10 сати, напутило на
поштом и поштом ошом, лево и десно од
ту селаном, на паре са тинишом
не обрешом а на једној канари с лево
супрате врло једна врхалица, све су
канаре обрешом доконишом јер десно
јакс кинс која је била тинишом је била
нишом, када али дошли испод једној по
тој брда, да неби било тинишом ја које
да нас извукли горе а десно заобила
зан ту, то је и врта ударило неким
селојом, некимисим претим ту
тисим, идући кроз ту селаном, ту
неких баранових миада једва ма

на путу колевки, обрнав се лево и
десно погледајући. Чазе и Мајора нема са
коњима, титаново једног саваса откаже
да их није видео, поведе га до шопетни
да су ~~се~~ већ одавно протичи и отишли,
селу да нас чекају, видимо да више да
их нема долазу некако, вратили брзо
понова напушта да нас не чекају на брзи
и донетим они нас чекају брзо не емо
и пошто је нима тешко, док сам
што у путу сретнем једног ситног
човека коме је пуно 80 год. сав се, попу-
рно и носи нешто у торби, титан, "ка-
мпа носи у торби" "јабукс продаје
детс" "пошто "ка" и шаберем викама
је 240 п.р. "два тропа ја таба" и донет
су били добро јабукс, никада у
Найвонту нисам имао слаћих јабукс,
у том ~~не~~ ситног кола "Мајор а Чазе
и брзо ситан полако тешко

својом у помоћ и почели се пењати
уз брдо јди је пут направио казип, кад
офрели се да видимо да ли иде брзо
буде они понасто копчају јер су убрзо
када смо се метали на брдо сачекали
не и узели тако ја и мајор да једно
пошто смо сви ручети изути путем
били смо вика које смо покла
из брда, неки су нас јавили ситуаци
препознали, неке смо ми ситуаци
пут је стајало заузети и тух тух
ка који се обављали, а када смо још
нашом и на тропицима Грум када
је све било јакриво и отворено
и десно, када смо дошли близу Курну
мајор на 3 км. ~~се~~ виде се лево и десно
сви миштори и заробљеници,
наплатили су варом прева
преко постоје реке Пойанце и Коса
киса дошао смо у веома повољне

у Куртумнију пошто смо састали коња у
тако хотелом поћемо да правимо стап где ће
мо поћати, идући напред под једно бато која ми
кани знају којима су све путеве у рату
радију се како ће видети своје буре од посто
тако дуго времена од сада је рат отпочео
погодило се да плаћемо по здн. од кривета
одено после тога да у којој вечерано, после
вечере поћемо да спавамо чије је ужалу ми
повеси путујаву која нас итима мије
влада злати путем мије увек пред вече
при свршати да ка дука "Кондеитирање"
тојоја је увек јачи, пошто смо спаваји
од насвој покрета од сјаког ујорит
путувања устајемо чабем у варош, бри
јат се и пронајам се да нагледају
Куртумнију време пролази тај дан
остаји смо да одморимо коња, да са
гласом коњору напути. Место "Кона
де а. и добри смо пуражи јер нас

[illegible]

ковска kola, stado me za namini da se i
oni malo odmore, mi produzimo puti do
je pošto ona čina veti odme da se
što smo iz zatekani i dužni u putu tili
svo vino koje smo poneli, a tu je veti
ventajni raven posli smo sjetiti u zru
to putu kato je bilo jer su jecati i dani
na i najmanja rosa man najma od
se vlaste putu i uvi velike visine,
dostati smo do karaula №1 tako mi
kane Maju, tamine levo i desno
vrlo visoke a serpentinna putja je
izvedena da pivoj situaciji i lantje
neka vena za do ~~karaula~~ izvesne
visine a posle prelazi na desno
situaciji, i ovdje putja su potpuno
izvorni sa vrlo raznim vodama
dima "vrlo romantično" terajubi
kone u vrlo velikoj visini tu je ma
kove na čine čak, zarobitici i tra

braju, tuji prikopavaju, razbijaju otkono
i potpuno, kolona, aktivno, rekrutim
obezbijaju sve je bio zakrpa tuji tako
da se jedva približno sa ostavim i
kama, ja i buda, otkupim otkupim
jedno tek od jednog i jedan bi kazati
od rekrutim tako raznim kazda buda, dani
je bio po otaz kod vas, potpuno is je
to je Milan i u Moj Moma, u Pobjeda
koji je otkupim kod mene 2-3 m. dan buda
dobro potak, potpuno ka sav je buda
po otaz, ko se svi rekrutim kama,
va a on se kama, otkupim, otkupim
na i potpuno ka se, potpuno potak
kama i potpuno ka, kama i kama
"kama, dobim otkupim kama
za 3 dana i do juce mi je kama
danas kama kama, "ja dobi do
kama koja su potak uz buda kama, dani
dani kama da kama Majori jer buda

непрестанно да педајем нишоме јер ће
то остати без календари и када су ви-
дани остали рејирини наравно а највише
основна. Бар по изгледу Гангенов другови
дођају се 'к' календари и он их раздваја од брис-
тисе пона хлеба (пација) а они остали
врло најлакотије педају у оседа и чак
како они једу, погледају чак што једу
весаијата муча а они што не једу
нису најпримитивни и суморни, на чему
је то направиле врло најлакотије
утицај не даје и брже деде који су
мшан без знаа у своју сирини и ево
наивно као да иду на кавови мучети,
идући даље докато поседе велике муча
на врху "Препоза" а код караула ево
раж гравица "Кравеине Србије" и бр-
вано да бои од њих зајемови се да
се евои мучувају а у задњој караули
мече напред пошенице бве и бве

кога стоје са покривеним коњима али
ветар је трепавио јас са којега дува и
ја кажем Мајору да поволи а да стара
мо лакше да не стоје коњи на ветру
јер су дном и дном, ту је маса људи
ако се с' лево стране одмарала се
после велике брига и ми поћемо да се
перирајући ја се окренем немоћно гледа
позади одакле смо дошли и пописује
се „наша тла и наша ствари“ а онда је
ко зна каде ће то се отети у кој врати-
ти“ погледам напред, лево и десно турска
је свуда пред нама тола равнина, а
позади отети позади нас а Мајор
ни отикује где је ствара граница
где су наше а где Турске земље,
и попише се „наша земља“, наше турске,
„наша рај“, нема нигде, кападе не наша
турска а сузе само што не постоје
ту очигледно уздржав се да се не вера.

18893

Има 24 стране — Contien 24 pages

КРАЉЕВИНА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
ROYAUME DES SERBES, CROATES ET SLOVÈNES

ПУТНА ИСПРАВА
PASSEPORT

Сг. 185.

№

10576.

Листак № 785

Вреди за
valable pour

Једна година
une année

Путна исправа Борислава Д. Целатовића

— 2 — У ИМЕ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАЊСТВА АЛЕКСАНДРА I ПО МИЛОСТИ БОЖЈОЈ И ВОЉИ НАРОДНОЈ КРАЉА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА AU NOM DE SA MAJESTÉ ALEXANDRE I PAR LA GRÂCE DE DIEU ET PAR LA VOLONTÉ DU PEUPLE ROI DES SERBES, CROATES ET SLOVÈNES Издаје се путна исправа, архивалној Краљевској Срба, Хрвата и Словенаца Le présent passeport est délivré au sujet du nomme des Serbes, Croates et Slovènes Име <i>Borislav D. Celatovic</i> Nom Занимање <i>travailleurs</i> Profession Родом <i>Београд</i> Natif de Среда <i>Могача</i> Arrondissement Округа <i>Могача</i> Département Стално место становања <i>Београд</i> Domicile légal Округа <i>ok. la Mogaca</i> Département <i>Pour le second en</i> <i>A. E. E. E. E.</i>	— 3 — ЛИЧНИ ОПИС — SIGNALEMENT Године <i>38</i> Age Слика <i>модерне</i> Taille Лице <i>allongé</i> Visage Коса <i>noirs</i> Cheveux Очи <i>bleues</i> Yeux Уста <i>legères</i> Bouche Нос Nez Бркови <i>noirs</i> Moustaches Брада <i>pas de</i> Barbe Особити знаци Signes particuliers Својеручни поштом — Signature du porteur <i>Borislav D. Celatovic</i> <i>Borislav D. Celatovic</i>
---	--

Сведочанства Борислава Д. Целатовића о завршеној
Трговачкој школи и Вишој трговачкој школи
београдске трговачке омладине 1906 до 1909. године
у Београду.

ТРГОВАЧКА ШКОЛА
БЕОГРАДСКЕ ТРГОВАЧКЕ ОМЛАДИНЕ

Торислав Улатовић,
рођен из Кујрије

вршио је 1906 године Трговачку Школу Београдске Трговачке Омладине у Београду и показао је овај упис

Преглед	Своје	Потписе наставника
Гласни Јоанић	Врло добар 4	Јо. Максимовић
Класни	Добар 5	Стефановић
Рачун	Врло добар 4	Јосиф Ковачевић

ТРГОВАЧКА ШКОЛА
БЕОГРАДСКЕ ТРГОВАЧКЕ ОМЛАДИНЕ

Ј. Ђорђевић

родом из Београда из Србије

обриши је 1903. године Вишу Трговачку Школу Београдску

Трговачке Омладине у Београду, и показао је овај успех:

Предмети	Оцене	Политичко писаније
Копиларски радови	добра (3)	
Народна економија	добра (5)	А. Ђорђевић Београд
Трговачко право	добра (5)	Ј. Ђорђевић

